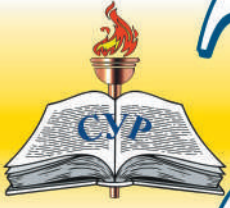

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 350-351, серпень-вересень, 2023

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ **2023 – рік Ольги Кобилянської**
Щоденники Ольги Кобилянської
- ❖ *Леся Українка: штрихи до прижиттєвого образу*
- ❖ *Іванові Ковачу – In memoriam*
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (10)*
- ❖ *Відома дослідниця історії українців*
Мараморощини (До ювілею Ірини-Люби Горват)
- ❖ *З історії української літератури Румунії*
– міжвоєнний період –
- ❖ *Повість Сидонії Никорович «Марія»*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету –*
одна із складових румунської філології (LXXXX)
- ❖ *Нова редакція Українського правопису:*
морфологічні норми
- ❖ *Казковий світ з-під пера Аделі Григоруку*
- ❖ *Нове гноздо (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Свято. IV. Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Парадокс (Уривок з новели)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті*
(Уривок з повісті)
- ❖ *Духовні джерела.*
Собор Софії Київської
- ❖ *Дитячі сторінки:*
Петрусь і чарівна сопілка (Казка)

3 Днем Незалежності України!

Сьогодні Україна відзначає 32-у річницю проголошення Незалежності. На жаль, уже другий рік поспіль головне свято України затьмарене повномасштабною війною, розв'язаною росією 24 лютого 2022 року. У 547-й день героїчної боротьби Збройних Сил і народу України проти російських окупантів та поступового звільнення тимчасово захоплених територій, ми можемо з впевненістю сказати: український народ вправно рухається до перемоги над ворогом!

Українці споконвічно мріяли про власну суверенну державу, боролись за ідеал державницької незалежності, а тепер, через понад 30 років від проголошення Української Держави, на жаль, знову платять кров'ю не тільки за власну свободу, незалежність та право визначати і творити своє майбутнє, а й за мир у всій Європі.

За цей період великих викликів, труднощів та випробувань, українці довели свою непохитну єдність, стійкість, мужність і незламність, а українська діаспора продемонструвала найбільшу за всю свою історію згуртованість.

Союз українців Румунії (СУР), єдина парламентська організація, що представляє етнічних українців у Раді національних меншин Румунії, у відносинах з іншими органами державної влади, а також у Світовому конгресі українців, Європейському конгресі українців, Українській всесвітній координаційній раді, на засіданні Ради СУР 24 лютого 2022 року, рішуче засудив збройну агресію Російської Федерації проти України й висловив свою солідарність з українським народом у боротьбі з російським агресором.

Уже півтора року від російського вторгнення Союз українців Румунії невтомно допомагає Україні не лише словом, а й ділом. З перших днів повномасштабної війни усі філії та члени Союзу надали всебічну допомогу вимушеним переселенцям з України, від допомоги з перекладом, корисною інформацією та їжею безпосередньо на кордоні, до розміщення біженців у своїх осередках або у приватних помешканнях пересічних членів СУР, безоплатного перевезення територією Румунії та в інші країни Європи, посередництва у відносинах з неурядовими та державними організаціями й органами Румунії.

З початку повномасштабного вторгнення СУР безпосередньо доставив тисячі тонн гуманітарної допомоги, придбаної за власні або донорські кошти, отримані від румунських неурядових організацій або приватних осіб, до Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької, Одеської, Київської, Житомирської, Запорізької, Луганської, Донецької областей, де продукти харчування та товари першої необхідності були перерозподілені біженцям з Центру та Сходу України або відправлені у міста та села, де ведуться бойові дії.

Водночас СУР продовжує сприяти постійному підвищенню ефективності транскордонного співробітництва, використанню усіх його можливостей по всьому периметру румунсько-українського кордону, підвищенню конкурентоспроможності румунських та українських прикордонних регіонів та гармонійній інтеграції українських областей у загальноєвропейський простір, сприяючи розвитку інтеграційних процесів у культурній, освітній, економічній та інших сферах, а також підвищенню життєвого рівня мешканців прикордоння. Крім цього Союз українців Румунії залишається надійним «містком» між народами Румунії та України і надалі сприятиме розвитку співпраці між двома державами та посиленню добросусідських відносин та поглибленню культурного співробітництва.

Сьогодні, у цей святковий день, хочу запевнити всіх, що Союз українців Румунії і надалі допомагатиме громадянам України та робитиме все від себе залежне для прискорення перемоги України у цій війні й відновлення миру в нашому регіоні!

3 Днем Незалежності, Україно! 3 Днем Незалежності, українці!

**Голова Союзу українців Румунії,
депутат Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ**

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Володимир ВОЗНЮК

Щоденники Ольги Кобилянської

Рукописи щоденників були передані до Чернівців у травні 1974 року, що підтверджує, зокрема, акт прийому експонатів № 24 від 30 травня 1974 р. та записи у «Книзі вступу Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської». Автором цих рядків занотовано, що одержано вказані рукописи від туриста зі США Джона Панчука. Доречно наголосити, що Джон – Іван Васильович – Панчук лише виконував тоді місію посередника між музеєм письменниці та Лідією-Костянтиною Бурачинською-Рудик. За Вікіпедією: «Бурачинська-Рудик Лідія-Константина Ерастівна – українська публіцистка, журналістка, громадська діячка». Вказано, що вона народилася у селі Гринява (нині село Верховинського району Івано-Франківської області) 28 грудня 1902 р., померла у Філадельфії (Пенсільванія, США) 9 січня 1999 р. Різні довідникові джерела переконують, що вона не пересічна, а видатна Українка. Через це радянські ідеологи й намагалися не часто згадувати про неї.

З Буковиною Лідія-Константина Бурачинська-Рудик була пов'язана з юних літ, адже батько Ераст як інженер-лісотехнік працював у знаменитому Берегометі над Серетом. Навчалася вона в гімназіях Вижниці та Чернівців, щиро приятелювала з Ольгою Кобилянською. Гостюючи в оселі письменниці, де тепер музей, згодом влітку 1938 р., вона попросила, щоби господиня дозволила покористуватися якимись матеріалами з її особистого архіву. Ольга Кобилянська дала їй для тимчасового користування, почувши обіцянку гості про обов'язкове повернення наступного літа, два зшитки власних щоденникових записів. Однак уже 1939 рік відзначився особливими мітмами історії людства, себто почалася Друга світова війна, а радянські ідеологи почали святкувати, за їхнім визначенням, «золотий вересень», адже тоді значна частина українських земель, серед них і Галичина, були приєднані до Радянської України. Остерігаючись переслідувань представниками «нової влади», пані Бурачинська

покинула вітчизняні терени – під час Другої світової війни вона працювала в Українському центральному комітеті у Кракові, а з 1944 року – в еміграції в Австрії (Грац, Іннсбрук), у 1949 р. оселилася у Філадельфії (США). Там, за океаном, вона викладала українську мову в Коледжі сестер Василіанок у Філадельфії, співпрацювала з редакціями журналів «Наше життя», «Союз українок Америки», «Буковина. Минуле і сучасне», тривалий час була головою, відтак і почесною головою «Союзу українок Америки», головою та почесною головою Світової федерації українських жіночих організацій (СФУЖО). Також вона – співзасновниця українського музею у Нью-

*Лідія-Константина
Бурачинська-Рудик*

Йорку, член управи З'єднаного українсько-американського допомогового комітету. У світі її зацікавлень – літературознавство, культурно-освітнє життя українців, матеріальна культура (зокрема одяг), народно-прикладне мистецтво та обрядовість українського народу, музика, мистецтво, театр, спорт. Вагомі її дослідження про творчість Лесі Українки, Уляни Кравченко, Пантелеймона Куліша, Олени Пчілки, писала, зокрема, про взаємини Ольги Кобилянської та Наталії Кобринської. 1980 року Лідію Бурачинську обрано дійсним членом НТШ... Перелік можна продовжувати і продовжувати, що спонукає здога-

дуватись, чому ідеологи Радянської України, як було сказано, намагалися зрідка згадувати про неї та водночас були змушені зважено спілкуватися, прислухатися до її думки, як трапилося зі щоденниками Ольги Кобилянської.

Довідавшись про поїздку адвоката Джона Панчука в Україну, Лідія Бурачинська попросила його повернути рукописи в ту домівку, себто музей, де їх передала їй письменниця. Внук Ольги Кобилянської Олег Панчук у своїй книзі «Чернівці. Одне місто, одна людина у трьох державах: спогади свідка епохи від онука Кобилянської» (7, с. 146) зауважив таке: «Останній погодився виконати місію доставки

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

щоденника, проте вирішив не ризикувати у випадку контролю на кордоні. Він звернувся в українську місію при ООН і пояснив справу. Там допомогли і відправили щоденник дипломатичною поштою в Україну. По прибутті в Київ, І. Панчук отримав щоденник і привіз у музей письменниці, де урочисто його передав».

Про такий варіант транспортування, відверто кажучи, довідався уперше: Джон-Іван Панчук повідомив працівникам музею лише про те, чиє прохання, тобто Лідії Бурачинської, він виконав і переказав її прохання про якомога швидший переклад рукописів, зауваживши, що в Америці перед тим, як повернути в Україну, зробили факсимільні копії.

Про щоденники Ольги Кобилянської, віддаючи належне співпраці зі співвітчизниками у різних країнах та працівникам часопису «Вісті з України», правдиву інформацію можна було прочитати тоді у матеріалі Юрія Валуєва «Щоденники Ольги Кобилянської повернулися на батьківщину», що був опублікований у названому часописі в № 24 за червень 1974 року: «По дорозі з Києва до Чернівців Іван Васильович розповів цікаву історію цих щоденників. Щоденники Ольги Кобилянської були в Америці, а може, і в других країнах з 1939 року. Вони були позичені близькою приятелькою Ольги Кобилянської Лідією Рудик, яка мала на меті написати життєпис письменниці. А втім, краще прочитайте її листа, який отримав перед самим від'їздом на Україну».

З цими словами Іван Васильович передав мені листа, в якому, зокрема, значилося: «Може Вам цікаво знати, як Щоденники О. Кобилянської дісталися до моїх рук. У 1939 році перед вибухом війни, я приїхала у літі до Чернівців, де жили мої батьки. У мене давно була постанова написати життєпис Ольги, і я звернулась до неї з проханням показати мені дещо зі своїх архівів. Вона погодилася на те. Я переписувала, що могла. Але коли закінчився мій побут, тоді я – не маючи змоги переписати щоденника – попросила її позичити мені. Вона погодилася, і я взяла обидва зошити з собою. Незабаром вибухнула друга світова війна, і границі поділили нас. Не було мови, щоб щонебудь пересилати чи кимось передати. Весь час я думала про те і почувалась до обов'язку повернути щоденники родині Ольги. Коли було встановлено Музей О. Кобилянської – це ще більше промовило до мене».

Переді мною, тоді старшим науковим працівником музею, мушу зізнатися відверто, заради прав-

дивості відтворення подій, постало начебто вже звичне, а водночас і непросте завдання – зробити науковий опис нових експонатів (два зошити), переглянувши рукописи, переконався, що завдання дуже й дуже нелегке, адже більшість занотованого матеріалу німецькою мовою, до того ж готикою. Тодішня очільниця нашого закладу Олена Кононівна Коваленко дозволила мені переглядати рукописи разом із доглядачкою залів Дарією Костянтинівною Тевтул, яка вільно читала готичний рукопис і бездоганно володіла німецькою мовою. Парадоксом, а хутчіше історичною об'єктивністю, як тепер вважаю, було тоді те, що тільки у Чернівцях мешкало кілька осіб, які професійно працювали з готичними текстами, у Києві, до речі, таких, як запевняли, у той час взагалі не було, навіть не всі першокласні знавці німецької мови могли розшифрувати готику. Отож, користуючись допомогою Д. К. Тевтул, мені вдалося у липні 1974 р. зробити необхідні записи в облікових книгах музею.

Упродовж кількох місяців ми з Дарією Костянтинівною зуміли ознайомитись зі змістом рукописів; я занотував окремі фрагменти, перекладені українською мовою, що дозволило згодом вести мову про унікальність переданих з Америки експонатів, об'єктивно і змістовно реагувати на телефонні дзвінки з правління товариства «Україна». Одного разу з Києва поцікавилися, кого ми можемо запропонувати як перекладача, на що наша відповідь була такою: Ельпідифор Матвійович Панчук, зять Ольги Кобилянської, чоловік її прийомної доньки Олени Олександрівни Панчук-Кобилянської, який тривалий час був і секретарем письменниці, а відтак разом із дружиною сприяв організації та утвердженню Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської. До нашої поради прислухалися – небавом після вказівки з Києва керівництву нашої області дирекція Чернівецького краєзнавчого музею, філіалом якої став музей письменниці, видала наказ про тимчасове – задля перекладу щоденників – зарахування Е. М. Панчука, тоді пенсіонера, у штат музею. Мене зобов'язали редагувати переклади українською, що, відверто кажучи, і втішило, і сприяло пришвидшенню процесу перекладу.

Нині можна стверджувати, що заява американців про факсимільне видання щоденників була мудрою інтригою.

(Продовження на 6 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Щоденники Ольги Кобилянської

(Продовження з 5 с.)

Почекали рік-другий, а публікації в Україні нема. Звернулися не куди-небудь, а в ЦК компартії України. Тож і Товариству культурних зв'язків з українцями за кордоном необхідно було реагувати на заяву американців. З товариства «Україна» на початку 1977 р. надіслали листа до нашого музею з пропозицією прибути до Києва, аби вирішити проблему хоч би перших публікацій на основі щоденників. О. К. Коваленко запропонувала відрядити до Києва мене. Отож, коли в Києві тодішній голова товариства «Україна» Олександр Підсуха завів мову про те, хто може терміново написати журнальну статтю про щоденники, відповів, що візьмусь за таку роботу, виклав план майбутнього матеріалу. Наступного дня з цим планом О. Підсуха та я ознайомили завідуючого відділом критики журналу «Вітчизна» Івана Васильовича Зуба, котрому пообіцяв, що наукову публікацію постараюсь підготувати буквально протягом двох тижнів. Отож, у літературно-художньому та громадсько-політичному місячнику Спілки письменників України «Вітчизна» у № 5 за 1977 р. (с. 179-196) побачив світ матеріал: Володимир Вознюк. «До людей за любов'ю...». Над сторінками неопублікованих щоденників Ольги Кобилянської».

Публікація у журналі «Вітчизна», як засвідчили подальші події, сприяла принаймні тому, що в Києві врешті-решт замислилися, як видрукувати щоденникові записи Ольги Кобилянської окремою книгою. Опікуватися виданням доручили провідному науковому співробітнику Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН України Федору Петровичу Погребенникові, котрий наважився упорядкувати книгу «Ольга Кобилянська. Слова зворушеного серця. Щоденник. Автобіографії. Листи. Статті та спогади», що побачила світ 1982 р. у видавництві художньої літератури «Дніпро». Ф. Погребенник усвідомлював, що для назви книги використовує статтю, котрої О. Кобилянська насправді не писала. Тому в примітках вказав, що її «уперше надруковано в газ.

«Радянська Буковина» за 27 листопада 1940 р. Подається за першодруком» (1, с. 674). Насправді ж О. Кобилянська цієї, як і цілого ряду інших, буцімто нею написаних статей, не творила. Але ж літературознавець мусів догодити радянським ідеологам уже того часу. Що ж стосується щоденників, то вказано, що з німецької переклав Євген Попович. Згадано також Е. М. Панчука та В. О. Вознюка як авторів приміток до щоденникових записів.

Так, Євген Попович – один з провідних перекладачів німецьких текстів українською мовою, а про те, як саме він перекладав щоденникові записи О. Кобилянської можна лише здогадуватись. У щойно згаданій книзі О. Панчука зазначено: «...Мій батько зробив первинний переклад, надиктовуючи моїй дочці Олі (їй ішов тоді 11-й рік) текст українською. Потім з цього рукопису було зроблено машинописний варіант, який передали в Київ на перегляд і фаховий переклад» (7, с. 146). Мушу зауважити, що Олег Ельпідифорович стосовно цього помиляється – моя пам'ять чітко зберегла факти того, що Ельпідифор Матвійович таки справді диктував фрагменти оригінальних текстів щоденника внучці, а вона занотувувала їх латинськими літерами. Відтак тексти, зафіксовані латинкою, пересилали до Києва. Очевидно, для того, щоби перекладач, який не міг прочитати готичний, скористався текстом записаним латинськими літерами.

Щоправда, коли переклад з німецької, здійснений Е. Панчуком, був завершений, один із примірників його також надіслали, за наполяганням Ф. Погребенника, до столиці. У Чернівецькому літературно-меморіальному музеї О. Кобилянської обачно, насамперед для звіту про виконану за угодою з керівництвом Чернівецького краєзнавчого музею, перекладацьку роботу Е. Панчука, зберегли також окремий примірник. Його і використано в десятитомному зібранні творів О. Кобилянської чернівецького видавництва «Букрек». Таким чином, переконаний, цей унікальний матеріал стане здобутком і набутком багатьох поколінь українців, зацікавить закордонних пошановувачів творчості О. Кобилянської.

Тепер, відчуваю, назріла необхідність сконцентруватися на новітньому осмисленні унікальної спадщини нашої землячки. Зобов'язаний укотре наго-

Ольга Кобилянська

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2023 – рік Ольги Кобилянської ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

лосити, що оригінали рукописів щоденників умістилися у двох загальних зошитах, які зберігаються в основному фонді Чернівецького літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської. Так, складається щоденник з двох загальних зошитів у твердій картонній обкладинці. У першому зошиті (№ 2455) списано рукою О. Кобилянської 312 сторінок, у другому (№ 2456) – 156. Нотатки зроблені чорним чорнилом (за винятком кількох випадків, коли авторка писала простим олівцем), переважно німецькою мовою готичним шрифтом. Є поодинокі записи українською та польською мовами (це тоді, коли дівчина передає якийсь діалог мовою оригіналу). Щоправда, була також спроба вести записи тільки українською мовою. Зокрема, 29 вересня 1884 р. майбутня письменниця занотувала: «...Хочу і мушу ся по-руськи (українською мовою. – В. В.) порядно научити, відтепер лише по-руськи хочу писати, аби м раз могла в своїм язичі ділати...» (2, с. 64). Українською мовою було заповнено десять сторінок, але виявилось, що це становило чималі труднощі для О. Кобилянської, в чому вона признавалася: «Мені так трудно висловитися по-руськи, здає мені ся, що ніколи не буду уміти» (2, с. 64).

Зрозуміти причину того, чому О. Кобилянська, ведучи щоденник, надавала перевагу німецькій мові, не важко. Це була мова, яку вона вивчала в школі і якою вільно могла передавати свої думки, почуття, настрої, спостереження. Дівчина знала розмовну українську мову і досконало не знала на той час літературної, писати нею їй було незвично. Відвідувачі музею письменниці можуть пригадати, що в експозиції музею є текст української народної пісні «Козак коня напував, Дзюба воду брала», занотований не слов'янськими, а латинськими літерами.

Перший запис у щоденниках зроблено 1 листопада 1883 р. Відсутність якого-небудь вступу спонукає здогадуватись, що цей щоденник продовжує попередні записи. Про це свідчить і подальший зміст: 26 березня 1884 р., приміром, записано: «Я щойно прочитала свій щоденник... і ще раз сміялася над ним». Можна навести ще кілька подібних прикладів. Зокрема, 3 січня 1885 року Ольга Кобилянська згадує, що вела щоденник у 17-річному віці. Останній запис у першому зошиті датований 25 січня 1887 р., тобто він охоплює три роки і три місяці. Буквально наступного дня, 26 січня 1887 р., продовжуючи тему запису в попередньому, Ольга Кобилянська розпочинає другий зошит. Останній

запис тут зроблено 12 березня 1891 р. Щоправда, після цього в кінці зошита є дописка, але датування там невиразне, напрошується думка, що цей запис міг бути зроблений раніше попереднього. Можливо, 18 лютого 1891 р. Отже, в другому зошиті охоплено понад чотирирічний період. Взагалі щоденник у двох зошитах Ольга Кобилянська вела понад сім років: розпочавши його у неповних двадцять років і закінчивши у двадцятисемірічному віці.

У одинадцятому томі академічного видання словника української мови зазначено: «Щоденник – щоденні записи індивідуального характеру про події, факти, враження від чогось тощо; зошит для таких записів». «Щоденник, за Вікіпедією, – літературно-побутовий жанр, фіксація побаченої, почутої, внутрішньої пережитої події, яка щойно сталася. Щоденник може бути фрагментарним, веденим тільки у певний період, а може бути постійним і слугувати переліком тем для статей чи літературних творів. Щоденник передбачає використання датування». Ці щоденники Ольги Кобилянської, очевидно доречно називати «фрагментарними, веденими тільки у певний період».

Майже перед кожним записом є дата. Щоправда, не завжди повна. Іноді вказано число, місяць, рік і навіть місцевість. Іноді ж той чи інший компонент відсутній. Оскільки в основному всі записи йдуть послідовно один за одним, встановити їх не важко. Чітко визначеної системи ведення щоденників не було. Дівчина не завжди з однаковим бажанням брала нотатник до рук – то двічі на день робила записи, то через день, через тиждень, а то й через кілька місяців. А 29 травня 1887 р. навіть зізналася: «Я закриваю свій щоденник назавше і мушу мовчати. Ніхто мені не допоможе, що я з цим закрию щоденник, я також про це не знала» (2, с. 189). Не зверталася до нього майже три місяці. Наступна нотатка зроблена була 20 серпня 1887 р. Характерна й така річ. У першому зошиті значно більше записів, ніж у другому, хоч останній, як ми зазначали, охоплює більший проміжок часу. Ну а щодо місцевості, то це місто Кимполунг, де мешкала до 1889 р., село Димка, куди приїжджала до дідуся й бабусі, куди відтак сім'я переселилася, і Болехів, де гостювала в Наталії Кобринської. Кілька записів, зроблених у Болехові, свідчать про те, що, їдучи туди на тривале перебування, Ольга Кобилянська не розлучалася зі своїми зошитами – очевидно інформація пов'язана з родиною старшої товаришки була для неї важливою.

(Далі буде)

Лідія КОВАЛЕЦЬ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: ШТРИХИ ДО ПРИЖИТТЄВОГО ОБРАЗУ

1 серпня 1913 року – 110 літ тому – закінчився земний шлях геніальної письменниці

(Продовження з № 349)

Ліна Костенко у своїй праці під промовистою назвою «Геній в умовах заблокованої культури» писала про Лесю Українку: «Вона входила в літературу, з якої не було виходу. Вона це знала. У заблокованій культурі зникає розуміння письменницької праці як праці. Є одне – служіння народові. Ось чому Шевченко, Леся, Франко мали не тільки світові пояснювати свій народ, вони часом повинні були пояснювати народів самого себе».

Для переконання в цьому звернімося за порадою Ліни Костенко хоча б до Лесиних листів. «Наші люди лінюхи, то таки лінюхи, бачу я тепера добре! У нас бо таки громадянського виховання нема ніякого, а через те й громадянського почуття бракує». Лесю вражала й байдужість українського народу до читання, особливо жінок, і найприкріше те, що і вчитися не хочуть: «Пощо нам теє?» Щоправда, на її ж переконання, «наші люди з натури дуже розумні».

Для Лесі неприйнятна й особливо образлива відсутність самоповаги в українців: «Прикро вразило мене оголошення „Хлопської бібліотеки“. Доки ми ще будемо інших, а то й самих себе лаяти хлопами?».

Западливість українців перед нацією «вищою» (панівною) пояснюється, на думку Лесі Українки, відсутністю власного достоїнства і дуже виразно виявляється передусім у зневагу до рідної мови.

Характерним є також ставлення українців одне до одного. Брак взаємоповаги за життя має компенсуватися традиційним короткочасним пошануванням по смерті: «У нас писатель, коли хоче, аби про нього більше говорили, то мусить вмерти, тоді його з великим гуком поховують, почнуть писати по усіх усядах, що „вся Україна плаче“ за своєю славною дитиною».

І ще така теж дуже сучасна Лесина думка: «Найщасливіший, хто може не їхати на чужину, хоч би й прекрасну».

Як бачимо, Лесині міркування позбавлені замилування власним етносом, водночас вони сповнені національної гордості. Зізнаймося, що її мало хто розумів. Бо була талантом, явищем, особистістю ев-

ропейського рівня. Сповна Лесю могла зрозуміти тільки адекватна їй натура.

Пишаймося, що такою була наша Ольга Кобилянська, яка й стала посередником у міцних та багатогранних зв'язках Лесі та Буковини. Для видатної поетеси, палко закоханої зі зрозумілих причин у «найрідніший рідний край» – Волинь, Буковина була другим таким коханим місцем. Леся називала її «країною мрій», «зеленою і гарною»: «Мені вся Буковина гарна», «Мені якось добре тут». У листі з Кимполунга до Аріадни Драгоманової Леся описує Буковину, використовуючи персоніфікацію: «Се дощ мене може навіть посварити з Буковиною, а ми ж з нею в такій приязні: вона мене приймала сонцем і погодою, мамалигою і бриндзєю, прекрасними пейзажами і добрими людьми».

Для порівняння: «Втомив мене Київ», «Київ надто весною якось натруджує нерви людини», «Мене чогось завжди лютить Київ весною, то єсть, не Київ, а кияни, якось нема тоді ні діла, ні навіть проектів, інертність, безділля». Зрозуміло, що подібні узагальнення значною мірою є суб'єктивними, хоч очевидно одне: Леся почувалася там іноді справді дискомфортно, а в нас, на Буковині, цілком інакше. Будинок Кобилянських на вулиці Новий Світ, 61 (нині Шевченка, 83) гостя взагалі називала «Санаторієм на Новому Світі», матір своєї Ольгуні – святою Анною, Ольгу Юліанівну – дорогою товаришкою та іншими теплими словами. Їхнє листування тривало з 1899 року до кінця Лесиною життя, вони зустрічалися в тому ж 1899 році на хуторі Зелений Гай, що на Полтавщині, Леся гостювала в Чернівцях і загалом на Буковині з 26 квітня по 20 вересня 1901 року. У 1903-му – 120 літ тому – у червні впродовж двох тижнів вона знову перебувала у своєї буковинської подружки, вертаючись після лікування в Італії. Зрозуміло, що були задушевні, щирі розмови про особисте, загальне, про творчість. 22 травня 1901 року відбувся вечір на честь Лесі Українки у чернівецькому «Народному домі», влаштований заходами «Буковинського Бояна» і студентського товариства «Молода Україна».

Кажуть, цей зал був переповнений, були не тільки чернівчани, а й люди з довколишніх сіл і міст. Уявімо посередині цієї зали довгий стіл і багато столів довкола нього. За довгим – Леся Українка, вся в чорному, побіч неї Ольга Кобилянська, теж у чорній сукні. Першим вітав славну поетку професор університету Степан Смаль-Стоцький, потім доповідь-виклад зробив тоді другокурсник Василь Сімович, звертаючи увагу, як сам тоді згадував, на громадські й національні мотиви в поезії Лесі Українки. Майстерно і схвильовано читали й інші.

Після всього Леся Українка кількома словами від щирого серця подякувала і за милу гостину, і за увагу до неї, за все, «що за неї сказали», і за декламування. Додала також, що на Східній Україні є певні пом'якшення з боку уряду, легше почувуються й українські культурні діячі. Не треба вдаватися до песимізму.

Відтакбуламузична частина. Несподіваною і незвичною для Лесі Українки виявилася прийнята на Буковині церемонія, коли після завершення свого номера кожен виконавець підходив до неї, аби зазнайомитись. Але вона щиро подавала кожному руку і сердечно дякувала.

Газета «Буковина» по тому засвідчить, що вечір видався величним і пишним, що «незвичайна землячка чарувала всіх своєю високою освітою, гарним патріотизмом і рідкою скромністю».

Цікаво, що враження від зустрічі було таким яскравим, що студенти, члени товариства «Молода Україна», зголосились видати збірку Лесиних віршів. У 1902 році «Відгуки», ця чепурненька на вигляд і глибока за змістом третя й остання прижиттєва збірка геніальної поетеси, побачила світ у Чернівцях у друкарні «Австрія».

Власне, цим не обмежується тема «Леся Українка і Буковина», бо були контакти з іншими людьми, Лесина стаття «Письменники-русини на Буковині», Лесині професійні, дуже кваліфіковані оцінки творчості Кобилянської та інших літераторів і праці наших авторів про геніальну поетесу, є, зрештою, численні вияви пошанування Лесі буковинською громадою.

Разом з тим мусимо визнати, що нерясно дісталося їй, багатостраждальниці, лаврів та визнання.

Якби на той час, коли вона жила, в якійсь із європейських країн з'явився поет такого масштабу, то він мав би всесвітню славу. Як-от Гауптман, який народився раніше Лесі й пережив її, п'єси якого ставилися в театрах Європи й Америки: у 1912 році йому була присуджена Нобелівська премія. Вона, як відомо, дістається тим, діяльність яких виходить за національні рамки. Творчість Лесі Українки мала всесвітній сенс. Ліна Костенко при цьому цілком резонно зауважила, що, може, і європейська література щось втратила, не відкривши для себе такого драматурга, як Леся Українка, а з ним і його народ. Ось що таке заблокована культура.

Геніальність Лесі і в її прозоріннях: вчитаймося у пророцтва Кассандри, в інвективи Тірци, і ми не відчуємо понад столітньої дистанції, бо там є все: від передчуття глобальних катастроф до тривожної перестороги проти анахронізмів мислення.

Геніальність Лесі – і в її дивовижній простоті. «Леся така проста і разом з тим така висока, така ясна і прекрасна, як вона була насправді», – казала рідна сестра письменниці Ольга Косач-Кривинюк. Навіть в останні хвилини життя, помираючи на руках матері в Сурамі (а сестра Ізидора поспішала на вокзал зустріти сестру Ольгу), Леся казала: «Дивіться, наготуйте ж Лілі [так вона називала Ольгу] щось поїсти! Вона ж так бідна здорожилася!». Це були її останні слова. Виявляючи турботу про рідних, друзів, навіть малознайомих людей упродовж життя, Леся й тепер була вірною собі.

Мені здається, ми більше знаємо Лесю-легенду, куту із суцільної криці, і менше відчуваємо її – живу. Ніби передчуваючи це, писала ж бо в листі до сестри Ольги: «Пожила в Азії, пожила в Африці, а там... отак посуватимуся далі та далі та зникну, обернуся в легенду».

Разом з тим пам'ятаймо й про інший, куди більше вартий Лесі й задекларований у «Лісовій пісні», Мавчиному зізнанні хід розвитку подій:

Я жива! Я буду вічно жити!

Я в серці маю те, що не вмирає.

І це було святою правдою, бо Леся Українка із тих людей, у котрих лишень одна дата – їхнього народження.

Леся Українка й Ольга Кобилянська.
Чернівці. Фото 1901 р.

Світлина з:

<https://www.l-ukrainka.name/>

In memoriam

+ ВІДЙШОВ У ПОТОЙБІЧЧЯ ІВАН КОВАЧ

26 липня цього року, лише за місяць до свого 77-річчя пішов з життя видатний український поет, прозаїк, літературний критик, журналіст, культурний діяч, головний редактор часопису «Вільне слово» Іван Ковач.

Заслуги Івана Ковача перед українською спільнотою Румунії взагалі важко переоцінити. Роками підряд він очолював рубрику «Літературні сторінки» «Нового віку», а потім, понад три десятиліття, часопис «Вільне слово», протягом років Іван Ковач був радником Міністерства освіти та досліджень Румунії, співпрацював як кореспондент з радіо «Свобода», «Укрінформ» та Національним радіо України.

Також, важливо зазначити, що Іван Ковач – один із засновників Союзу українців Румунії.

Та передусім Іван Ковач відомий у світі як письменник, і як зазначив відомий критик Михайло Михайлюк: «якщо українська література Румунії зараз відома від Києва до Нью-Йорка, то це значною мірою завдячується Івану Ковачу, бо його поезією захоплюються як на материковій Україні, так і в українській діаспорі».

Іван Ковач – член Спілки письменників Румунії та Національної спілки письменників України. За понад пів століття творчої діяльності (дебютував у 1966 році) видав два десятки збірок поезії, прози, літературної критики. Тричі лауреат Премії Спілки письменників Румунії (у 1977, 1985, 2006 роках), також лауреат Чернівецької обласної премії імені Юрія Федьковича (2016), був нагороджений Грамотою Кабінету Міністрів України (2001), Почесною Грамотою і Золотою медаллю Товариства «Україна – Світ», медаллю Національної спілки письменників України «Почесна відзнака» (2020).

З переходом у вічність Івана Ковача українська культура та література Румунії зазнали непоправної втрати.

Редакційний колектив «Нашого голосу» щиро співчуває родині та близьким з приводу важкої втрати. Світла пам'ять про нього назавжди залишиться в небайдужих і люблячих серцях.

Василь ДЖУРАН

Незабутньому Іванові Ковачу

Поезії у Спілці, що на Ончула,
Ні-ні, не їх – а лірику читав.
Якби ж то знав: Поета стріну очі –
ну, може, через тиждень-два на яв.

Аж де?! Такого в снах нема казкових.
Далеко шлях проліг на Бухарест,
Де у редакції газети Ковач.
Цей журналіст несе ще й другий хрест.

Мотиви слова рідного лилися,
Повірте-бо, по вінця, через край.
Стіл – у листах, за шибою – вже листя.
Така буюла сонячна пора!

Розмова – мов Дніпро, Дністер, Дунай цей
тріадою у Часові текли,
немов між давніх друзів, що окрайцем
поділяться, як вої з мужніх лав.

...А це... А це... на 26 липня –
і вість-печаль – по Ліриці святій.
Душа і очі незупинно схлипують
За Тим, кого втрачаєш у житті.

Віталій ДЕМЧЕНКО

Словотворцеві від Бога (Іванові Ковачу)

Ставний,
мов карпатський
легінь,
Словотворець
від Бога,
Возніс
тебе
в висі
високо
На крилах
визнання
легіт!..

In memoriam

НА ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ СПІВЦЕВІ РУБІНОВИХ НЕБЕС

26 липня ц. р. відійшов за земні обрії Іван Ковач – значний український письменник, який утверджував і розвивав рідне слово на теренах Румунії, приваблював своєю творчістю авторитетних і початкуючих науковців, захоплював широкий читацький загал.

Його неодноразові відвідини нашого університету залишили в пам'яті вдячних слухачів відчуття радості й неповторності, глибокого інтелекту і людського благородства. Тож цілковита закономірність у тому, що за їхніми рекомендаціями поета було номіновано на Чернівецьку обласну премію імені Юрія Федьковича (2016) і Міжнародну літературно-мистецьку премію імені Ольги Кобилянської (2021).

Характерна особливість художнього світу Івана Ковача виявляється у його безупинному русі, змінності й розвитку. Це мистець, який не дотримувався закостенілих естетичних канонів, а постійно йшов до неосяжних обріїв досконалості, творячи власні секрети творчості. Внутрішнє багатство, експресію думки й високу естетику поезії Івана Ковача організовують несподівані метафори й порівняння, засновані на своєрідному сприйнятті світу в дивовижних картинах-образах, як, приміром, у цій строфі:

Колосіє вечір,
нароста в траві,
паперовий місяць
висить на брові.

Його романтична натура завше задивлялася в небо, сприймаючи безмежний космічний простір у незліченній мінливості кольорів, а особливо – у рубінових барвах присмеркового обрію. Хочеться вірити, що з «потойбіч рубінових небес» – тієї планети, яку витворила поетова уява, його світла душа застережливо озветься до нас, суцільних на Землі, своїм бентежним словом:

Кончина тоді, коли вітер затишне.
Тоді, коли продане слово.
Й тоді, коли довкола ніч багниста.

Упевнені, що Слово майстра пера й надалі вірно служитиме усім тим добрим справам, за які він ратував. Вічна пам'ять творцеві прекрасного і спочинок у Царстві Небесному!

Від Чернівецького університету імені Юрія Федьковича
Ректор Роман ПЕТРИШИН,
декан Борис БУНЧУК,
професори Богдан МЕЛЬНИЧУК
і Володимир АНТОФІЙЧУК

НЕПОПРАВНА ВТРАТА

Національна спілка письменників України зазнала непоправної втрати – не стало Івана Ковача, провідного учасника українського літературного процесу Румунії, члена Національної спілки письменників України.

Народився він 29 серпня 1946 р. в селі Копачеле Караш-Северинського повіту Румунії. Навчався в Сігетській українській школі. Після закінчення українського відділення факультету іноземних мов Бухарестського університету і до останніх своїх днів працював у газеті «Новий вік» (тепер – «Вільне слово»), спочатку як літературний редактор, а відтак – як головний редактор. Після творчого дебюту в 1966 р. майже шість десятиліть він самовіддано служив українській літературі як поет, прозаїк, літературний критик і публіцист.

З публікацією добірки віршів у альманахові «Ліричні струни» (1968) Іван Ковач упевнено заявив про себе як автор-новатор. А перша його книжка «Поезії» (1972) засвідчила про перехід української літератури Румунії від традиційних до модерних тенденцій розвитку. І цей високий рівень оригінальної творчості письменник підтверджував появою своїх нових книг: «Явір, що в полі одинокий» (1974), «Рівнодення» (1975), «Чуга» (1976), «Зав'язь» (1978), «Диво» (1981), «Заборговані ранки», «Гліссандо» (2001), «Право на сум» (2003), «Оранжева балада» (2006), «Потойбіч рубінових небес» (2009), «Де корінь, де поверхня» (2013) та ін.

За вагомих внесок у розвиток української літератури Івана Ковача нагороджено медаллю Національної спілки письменників України «Почесна відзнака» (2020).

Світла пам'ять про визначного письменника Івана Ковача назавжди збережеться в серцях тих, хто з ним працював і приятелював, підтримував і шанував його унікальний талант, жив загальнолюдськими ідеалами й однаково вірно творив на славу двох культур – румунської та української.

Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ,
голова Національної спілки письменників
України

In memoriam

ПАМ'ЯТІ ІВАНА КОВАЧА

І знову лиха звістка з Бухареста обпекла серце – надвечір 26 липня 2023 р. не стало Івана Ковача. Ще за два тижні до цього трагічного дня ми довго спілкувалися по телефону, виношували нові плани щодо видання його творів, домовлялися про зустрічі. Ніби ніщо не віщувало чогось тривожного. Але...

Відійшов у засвіти видатний громадсько-культурний діяч, визначний український письменник Румунії, перекладач, видавець і журналіст, щирий і відданий друг України. Його офіційний і неофіційний послужний список представляє колоритну творчу особистість, яка завжди перебувала у вирі подій – державних і міждержавних, літературно-мистецьких і освітніх. Адже він – член Спілки письменників Румунії і Національної Спілки письменників України, видавець і редактор багатьох книг, кореспондент радіо «Свобода» («Вільна Європа»), власкор Національного агентства преси «Укрінформ» та Національного радіо України, один з ініціаторів заснування Союзу українців Румунії, багатолітній радник Міністерства виховання та досліджень Румунії з питань освіти українською та іншими слов'янськими мовами, очільник часопису «Вільне слово». Зрештою, усіх його посадових і громадських обов'язків, мабуть, навіть за найретельніших старань не злічити.

Народився Іван Ковач 29 серпня 1946 р. в селі Копачеле Караш-Северинського повіту Румунії. Навчався в Сігетській українській школі, закінчив українське відділення факультету іноземних мов Бухарестського університету (1969). З 1970 р. і до останнього свого земного дня працював у газеті «Новий вік» (тепер – «Вільне слово»), спочатку як літературний редактор, а відтак – як головний редактор. Дебютував віршами 1966 р. в газеті «Новий вік». Друкувався також у колективних збірниках «Ліричні струни» (1968), «Наші весни» (1972), антології «Balada locului: Poezie ucraineană din România» («Балада місця», 1975), альманасі «Обрії» (1979 – 1989) та ін.

Іван Ковач – автор двадцяти поетичних і прозових збірок та книг літературної критики. Лауреат Премій Спілки письменників Румунії (1977, 1985, 2006), Чернівецької обласної премії імені Юрія Федьковича (2016), Міжнародної літературно-мистецької премії імені Ольги Кобилянської (2021). Нагороджений Гра-

мотою Кабінету Міністрів України (2001), Почесною Грамотою і Золотою медаллю Товариства «Україна – Світ», медаллю Національної спілки письменників України «Почесна відзнака» (2020).

В одному з віршів, заворожений переходом теми ночі у світанок нового дня, Іван Ковач написав:

Увечері зблякло
світіння.
Стоїш
на порозі,
мов свічка.
Іду
і дивуюсь,
що знову
під стріхою ночі,
спопелілою,
Господь Бог змайстрував
біле диво.

Невимовно жаль, дорогий Друже, що диво народження нового дня Ваша світла душа спостерігатиме з уже інших світів... Прощайте! Хай Вам легко спочивається після праведних трудів!

Володимир АНТОФІЙЧУК

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

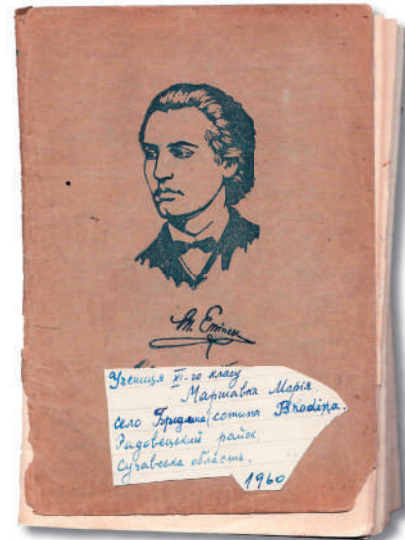
10. Збереження і передавання народних творів рукописами в учнівських зошитах

(Продовження з № 349)

Третій зошит, який хочу представити шановним читачам, належить учениці XI класу того ж серетського українського ліцею Джорджети Іримічук, уроджениці села Сінівці Серетського району Сучавської області. Мова записів цього зошита відповідна загальному українському орфографічному принципу: як чуємо, так і пишемо, тільки відповідно діалектній нормі. Отож тексти в зошиті подано у своєрідній фонетичній транскрипції, в якій фонетичні явища наявні як «норми» діалектної мови: буквені передання асиміляцій (регресивної та прогресивної) («Ходи, мила, швитко»; літ. швидко), але в тій же пісні асиміляцію не збережено («... не видко...»); написання зубного [т'і] як задньоязичного [к'і] («... богач'ка заступає, / Шо би к'і (літ. тебе) не видко»); проміжна вимова середнього голосного [е] як [е^е] («кажи^е мамі, що...»); вживання прикметників чол. роду без родових закінчень; нескладовий [в] інколи передано графемою [у] («...наспивав та й змолоу...») і ряд інших діалектних норм народної мови.

Структура зошита Джорджети Іримічук трохи інтригуюча: він охоплює 30 пісень і 5 текстів, поданих як казки, але в дійсності це віршовані гумористично-сатиричні оповідання: 1) про не знати кого, який «черпав воду саком, / ловив рибу граблями, / Стріляв мухи маком...»; 2) про маму, яка «Хотіла мене одити, / і заблагоси шпаків...»; 3) «Треба мене хрестити, нема муки, / Набрив пшениці, пішов у млин, / А млин ходи по зарінку...»; 4) «У співака ні сардака, / Ні руба сорочка, – / Від неділі до неділі / Складав співаночки...», 5) «Мав дід козу і ходив у ліс пасти /.../ Бігла через лісок, ухопила калини листок...».

Взагалі тексти пісень сугерують враження, що вони були записані не під час музичного виконання, а під диктування, внаслідок чого в них наявні порушення версифікаційної будови, що свідчать про їх записування «на слух», або про пісенну деградацію. Для наочної демонстрації цих двох явищ наводжу пісню із зошита Джорджети Іримічук «Ой вітив гора, я (правильно – й а) вітив друга», і мій аудіозапис, здійснений у Негостині 24.VII.1972 року в досконалому музичному виконанні 53-річної тоді Зіновії Кідеші варіанту «Ой відци гора, / Відтам другая».

Запис чи перепис Джорджети Іримічук, не знати де і від кого:

Ой вітив гора, я вітив друга,
Межи тими горінками
Ясна зоря.
Али то не зоря
То моя мила
Али то моя мила любка
По воду пішла.
А я за нею
Тий поздогонив
Хто тебе так файно любко
Так рано збудив
Ніхто не збудив
Я сама встала.
Перша зоря зазорела
Я си умивала
Єк друга зійшла
Я по воду пішла.
Ой моя мила, напій ні коня
Не на пою бо сибою
Бо це не твоя.
А як буду твоя, напою і два
З нової кірніченькі, нового вадра.
Сідай мила на коня
Поїдем до мого двора
Я в моім дворі, штери покої
А пета світліченька
Для нас убої.

(Продовження на 16 с.)

Анастасія ВЕГЕШ, Микола ВЕГЕШ (Ужгород, Україна)

ВІДОМА ДОСЛІДНИЦЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ МАРАМОРОЩИНИ

ДО ЮВІЛЕЮ ПОЧЕСНОГО ДОКТОРА УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІРИНИ-ЛЮБИ ГОРВАТ

Українська історична наука має давні корені й традиції. Вона формувалася і розвивалася не тільки на споконвічних українських землях, які в різні історичні періоди входили до складу різноманітних державних утворень, але й далеко за її межами. Чимало видатних українських учених змушені були емігрувати в країни Європи, щоб уникнути репресій у часи царизму та особливо під час встановлення більшовицького диктаторського режиму. Саме з цих причин покинули рідну землю легендарні Михайло Грушевський і Володимир Винниченко, а в демократичній міжвоєнній Чехословаччині виник і розвивався Український вільний університет, у якому працювали визначні історики Дмитро Дорошенко, Олександр Оглоблин, Наталія Полонська-Василенко, Дмитро Антонович, Володимир Кубійович та багато інших. У демократичній Європі вони мали можливість написати й опублікувати фундаментальні історичні праці, які назавжди увійшли до золотого фонду української науки. І як не погодитися з висловлюванням видатного українського історика Ярослава Дашкевича, що «лише там можна було писати вільно»¹. Українські історики в еміграції не лише публікували праці, але й створювали власні «історичні школи», які існують до цього часу. Сьогодні важко собі уявити сучасну історичну науку без ґрунтовних наукових досліджень Івана Ваната, Миколи Неврлого і Миколи Мушинки в Словаччині, Іштвана Удворі в Угорщині, Янка Рамача та Юліана Тамаша в Сербії, Ореста Субтельного та Аркадія Жуковського в Канаді, Петра Стерча і Петра Мірчука в США. Українську історичну науку в Румунії гідно представляє д-р Ірина-Люба Горват, яка в ці дні відзначає свій славний ювілей.

Ірина-Люба Горват народилася 17 вересня 1963 року в мальовничому українському селі Рускові на території румунської частини Мараморощини в сім'ї вчителів. На формування майбутнього науковця впливають різні фактори: наявність таланту, родина, школа, навколишнє середовище тощо. Саме родинні традиції, на наш погляд, мали чи не найбільший

Ірина Люба Горват – Почесний доктор Ужгородського національного університету

вплив на формування світогляду Ірини-Люби. Тим більше, що батько Василь – професійний історик, який упродовж багатьох років досліджував не лише історію рідного села, але й українців Мараморощини загалом. Саме від нього майбутня дослідниця вперше почула легенди про Пинтю та карпатських опришків, полюбила історію й рідну культуру, досконало вивчила літературну українську мову. Мама Ірина привила їй любов до українського слова, пісні, фольклору. У рідному селі вона закінчила перші вісім класів місцевої школи, а в 1977-1981 роках продовжила навчання в промисловому ліцеї № 6 міста Бая Маре. Спочатку працювала вихователькою, а згодом – вчителькою історії в 5-10 класах в Рускові. Це був непростий етап у житті румунського народу, коли політичний режим Н. Чаушеску перебував в агонії, а наслідки диктатури відчували на собі не тільки еліта країни, але й прості люди. Румунська революція розпочалася в місті Тімішоара і згодом поширилась на всю країну, що призвело до відкритого судового процесу та страти комуністичного лідера країни Ніколае Чаушеску та кінця 42-річного комуністичного правління в Румунії.

Початок 90-х років минулого століття ознаменувався демократичними перетвореннями в Румунії,

¹Дашкевич Я. Чи відкриються невідомі сторінки історії УПА? *Сучасність*. 1992. № 11. С. 65.

завдяки яким країна поступово шукала шляхи виходу з кризи, яка затягнулася. Створилися кращі умови для розвитку освіти. Ірина-Люба серед перших українських дівчат одержала можливість здобути вищу освіту за кордоном. Після успішних вступних іспитів її було зараховано на перший курс історичного факультету Ужгородського державного університету. У цьому найпрестижнішому вищому навчальному закладі українського Закарпаття їй читали лекції визначні історики Іван Гранчак, Едуард Балагурі, Іван Мандрик, Михайло Тиводар, Олег Мазурок, а доктор історичних наук, професор Володимир Задорожний взяв на себе наукове керівництво спочатку курсовими, а потім і дипломною роботою Ірини-Люби Горват. Маємо всі підстави вважати, що закарпатська історична школа зробила великий вплив на формування Ірини-Люби Горват як науковця, професійного історика, а згодом і талановитого організатора наукового життя в Румунії.

Ще студенткою Ірина-Люба почала досліджувати соціально-економічну, політичну і культурну історію українців Румунії. Хоча частково цю проблематику вже порушували у своїх працях ужгородські науковці Василь Маркуш і Томаш Сопко, однак саме Ірині-Любі Горват вдалося комплексно дослідити цю тему, яка згодом переросла в її дисертацію на здобуття наукового ступеня. З першою науковою доповіддю на тему «Етнокультурний ренесанс українців Марамороського повіту (Румунія)» дослідниця виступила на престижній міжнародній науковій конференції «Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша половина 90-х років ХХ ст.)», яка проходила 26-27 вересня 1996 року в Ужгороді². Перші наукові публікації молодій дослідниці високо оцінили рецензенти, які відзначали високу працездатність історика та новизну її наукових пошуків. Упродовж навчання в аспірантурі при кафедрі історії України Ужгородського державного університету Ірина-Люба Горват опублікувала 6 монографій і науково-популярних книг та десятки статей із досліджуваної проблематики. Її наукові розвідки були опубліковані на сторінках тематичного наукового збірника «Актуальні та малодосліджені проблеми історії України», у Науковому збірнику Товариства «Просвіта», в авторитетному збірникові наукових праць «Carpatica – Карпатика». Один лише перелік книг, які видала Ірина Люба Горват упродовж

навчання в аспірантурі, свідчить про широкий спектр її наукових інтересів та зацікавлень: «Українська Повстанська Армія: сторінки історії (1942-1944)» (1997), «Українці Румунії (Мараморощини): проблеми соціально-економічного та політичного розвитку (1918-1944)» (1997), «Вчитель і учень (Ілля Шульга і Володимир Задорожний: історичні портрети)» (1998), «Короткий життєпис академіка Володимира Грабовецького (До 70-річчя з дня народження)» (1998), «Михайло Грушевський: Деякі аспекти наукової і політичної діяльності» (1998), «Нариси історії українців Мараморощини (Румунія) в 1918–1945 роках» (1998), «Румунія і Карпатська Україна (1938–1939)» (1999).

Наприкінці 90-х років ХХ століття Ірина-Люба Горват цілком справедливо вважалася одним із головних дослідників історії українців Румунії. Її плідна і цілеспрямована наукова діяльність закономірно увінчалася захистом дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Варто акцентувати на двох важливих аспектах: по-перше, дослідниця, на відміну від багатьох дисертантів, спромоглася опублікувати свою дисертацію окремою монографією ще до захисту; по-друге, Ірина-Люба Горват не побоялася подати дисертацію на захист у найбільш авторитетну і престижну в Україні Вчену раду – до Інституту історії України Національної Академії Наук України, яку очолював славний дослідник історії України академік Валерій Смолій. Дисертацію Ірини-Люби Горват «Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток українців Мараморощини (Румунія) в 1918-1945 рр.» також обговорювали академік Петро Тронько, члени-кореспонденти НАН України Ірина Мельникова, Павло Сохань, доктори історичних наук, професори Анатолій Пінчук, Степан Віднянський, Станіслав Кульчицький та багато інших визначних українських учених.

Дисертацію Ірини-Люби Горват про українців Мараморощини (Румунії) можна сміливо вважати своєрідною енциклопедією життя окремої частини великого українського народу. Актуальність цієї проблеми полягала вже в самій її постановці. Дослідниця аргументовано довела, що невелика гілка українського народу, перебуваючи у складі багатьох чужих державних утворень, зуміла зберегти свої національні звичаї і традиції, не піддалася мадяризації, румунізації, денаціоналізації.

(Продовження на 16 с.)

²Горват І.-Л. Етнокультурний ренесанс українців Марамороського повіту (Румунія). Соціально-економічні та етнополітичні зміни в країнах Центральної і Південно-Східної Європи (друга половина 80-х – перша половина 90-х років ХХ ст.). Матеріали міжнародної наукової конференції. 26–27 вересня 1996 р. Ужгород, 1997. С. 207–209.

ВІДОМА ДОСЛІДНИЦЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ МАРАМОРОЩИНИ

(Продовження з 15 с.)

Хоча дисертація була присвячена періоду 1918-1945 років, тобто етапу між двома світовими війнами, Ірина-Люба Горват зробила ґрунтовний екскурс у минуле рідного краю. Вона переконливо довела, що в такому багатонаціональному краї, яким був Мараморош, протягом XIV-XX ст. відбувалися значні демографічні зміни, пов'язані з різноманітними колонізаційними процесами, природним приростом населення, економічним, політичним і культурним розвитком, які, безперечно, впливали також на видозміну внутрішніх кордонів між етнічними групами. У цьому контексті не були винятком й українці, які в результаті поразки Австро-Угорської монархії в Першій світовій війні опинились на території ліво-бережної частини Мараморощини – Румунії³. У ди-

сертаційному дослідженні авторка використала архівні фонди Румунії (Клуж-Напока, Сату Маре, Бая Маре), Росії (Центральний архів Міністерства Державної Безпеки) та України (Державний архів Закарпатської області), збірники документів і щоденників, матеріали тогочасної періодики, мемуарну літературу та сотні монографій і статей. Необхідно констатувати, що переважну більшість архівних документів дослідниця ввела до наукового обігу вперше. Дисертацію високо оцінили офіційні опоненти і рецензенти, всі без винятку члени Спеціалізованої Вченої ради Інституту історії України НАН України. У 1999 році Вища Атестаційна Комісія України (ВАК) присудила Ірині-Любі Горват науковий ступінь кандидата історичних наук зі спеціальності «Історія України».

(Далі буде)

³ Дет. див.: Горват Л.-І. Соціально-економічний і політичний розвиток українців Мараморощини (Румунія) в 1918–1945 рр. Дис. ... канд. іст. наук / Ужгородський національний університет. Ужгород, 1999. 162 с.; Горват І.-Л. Соціально-економічний і політичний розвиток українців Мараморощини (Румунія) в 1918–1945 рр. Автореферат дис. ... канд. іст. наук. Київ, 1999. 17 с.

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

(Продовження з 13 с.)

Аудіозапис варіанту, в музичному виконанні Зіновії Кідеши:

*Ой відци гора,
Відтам друга,
Межи тими горіньками
Ясна зоря.*

*Ой а я гадав,
Шо зоря зійшла,
А то моя дівчиночка
По воду пішла.*

*Ой я за нею,
Як за зорею,
Чистим полем, сивим конем,
Наздогоняю.*

*Як наздогонив,
І заговорив:
«А хто ж тебе, дівчиночко,
Так рано збудив?»*

*«Ніхто не будив,
Я сама встала,–
Зійшла зоря з-понад моря,
Я си вмивала».*

*«Дівчино моя,
Напій ми коня».
«Не напою, бо си бою,
Бо-м ші не твоя.*

*Як буду твоя,
Напою ти два,
З кидрової кірниченьки,
З нового відра».*

*«Дівчино моя,
Сідай на коня,
І поїдем в чисте поле,
До мого двора.*

*А в моїм дворі
Штири покої,
А п'єтая світличенька –
Аля нас обої».*

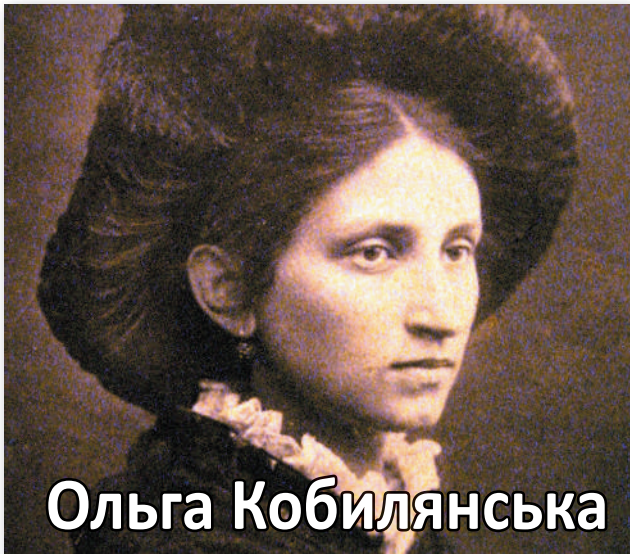
Принагідно, крізь тематично-поетичну структуру пісні у записі в зошиті Джорджети Іримічук можна б розглянути з їх південно-буковинськими варіантами / паралелями, надрукованими у збірниках Івана Абрам'юка (надрукованому у «Доробку поколінь», Критеріон, 1982), Івана Ребошапки («Народні співанки», «Відгомони віків», «Доробок поколінь»), Івана Кідещука («Південна Буковина», «Пісенні скарби Негостини») й інших.

(Далі буде)

Михайло ГАФІЯ ТРАЙСТА

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ — МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД —

(Продовження з № 349)

Ольга Кобилянська

У 1903 році Ольга Кобилянська зісталась частково паралізованою і більше не могла брати участь у громадських заходах. Під час Першої світової війни стан її здоров'я продовжував погіршуватися, а в 1925 році вона поїхала на лікування до Праги, де була тепло прийнята українськими емігрантами. Її твори вплинули на український жіночий рух у Північній Америці, а згодом, коли вона була в біді, отримувала фінансову допомогу від кількох українських жіночих організацій за кордоном.

Ольга Кобилянська виступала проти об'єднання Буковини з Румунією, через що зазнала переслідувань з боку румунської влади. У 1940 році, коли радянські війська окупували Північну Буковину, вона підтримувала Радянський Союз, отримала радянське громадянство і була прийнята до Співки українських письменників. У 1941 році, коли Румунія повернула територію, через проблеми зі здоров'ям не могла покинути Чернівці. У її квартирі був проведений обшук, кілька творів і рукописів були конфісковані й безслідно зникли.

Румунський уряд дав розпорядження судити письменницю у військовому трибуналі. Суд не завершився через те, що 21 березня 1942 року Ольга Кобилянська померла на 78 році життя в Чернівцях.

Румунська влада заборонила українцям брати участь у її похоронах, були присутні лише родичі.

Протягом свого творчого шляху Ольга Кобилянська написала вражаючу кількість оповідань, епічних поем, новел і романів. Наприкінці першого десятиліття ХХ століття вона була визнана одним із найвидатніших прозаїків модерністської школи української літератури.

Літературну діяльність Ольга Кобилянська розпочала оповіданням «Людина», надрукованим у львівському журналі «Зоря». Вона стала прихильницею незалежності та емансипації жінок завдяки своїй повісті «Царівна», яка вперше була опублікована у Чернівцях у 1985 році, пізніше вийшло ще сім видань. У 1993 році на телеканалі «УТ 1» вийшов серіал «Царівна» виробництва «Укртелефільму» режисера Сергія Туряниці, сценарій якого підписали Валентина Лебедеєва та Василь Довгий.

Василь Довгий також драматизував повість *Царівна*, а Іван Кідещук переклав її румунською мовою для Ботошанського театру ім. Міхая Емінеску. П'єсу поставив режисер Аді Карауляну, в ній зіграли

актори: Александра Вікол, Йоан Крецеску, Траян Андрей, Данієла Букитару, Лідія Уджа, Сорін Чофу, Іріна Мітітелу, Сільвія Рейляну, Петронела Чірібуце, Цезар Амітроаєй, Андрея Моцу, Богдан Горга, Крістіна Чофу та Нарциса Ворніку.

(Продовження на 18 с.)

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ

(Продовження з 17 с.)

Повість, написана у формі щоденника, отримала високу оцінку сучасників, будучи однією з перших спроб українського письменника у жанрі психологічного роману, у якому події подаються через внутрішнє переживання гордої, моральної, розумної і витонченої молодої жінки. Героїня, як і багато інших героїв творів Ольги Кобилянської, представляє життєву філософію, подібну до філософії авторки, її витончену чутливість, її естетичне чуття, але також її огиду до вульгарності та матеріалізму життя, в якому вона жила. Дійсно, кажуть, що очікування Кобилянської від людей були настільки високі, що вона мала лише кількох близьких друзів і ніколи не була заміжня, оскільки не знайшла ідеальної пари.

Після цього Ольга Кобилянська опублікувала майже 50 оповідань та повістей, найвідоміші з яких: *Природа* (1887), *Битва* (1895), *Некультурна* (1897), *Valse melancolique* (1898) і *Земля* (1901), повість, перекладена румунською мовою Марчелом Гафтоном та Євгеном Мигайчуком, опублікована в Бухаресті Видавництвом універсальної літератури у 1964 році накладом 8125 примірників.

За цим романом відомий режисер Олександр Довженко зняв однойменний фільм, прем'єра якого відбулася 8 квітня 1930 року в Києві. Кінострічка була відновлена у 1971 році в Росії, а у 2012 році в Україні, зайнявши 2 місце після фільму Сергія Параджанова *Тіні забутих предків*.

Окрім роману *Земля*, екранізовано й інші твори Ольги Кобилянської, серед яких варто відзначити фільм *Valse melancolique* (1990) чи телесеріал (2019). Варто згадати, що цього року з нагоди 160-річчя від дня народження письменниці з'явиться румунською мовою твір *В неділю рано зілля копала* в перекладі Михайла Гафії Трайсти.

Багато з головних героїнь творів Ольги Кобилянської, включаючи повісті *Людина* та *Принцеса*, освічені та емансиповані жінки, які зазнають гніту міщанського, провінційного суспільства. У цих творах можна спостерігати низку напівавтобіографічних елементів, очевидний вплив письменників Жорж Санд і Фрідріха Ніцше. Як неоромантична символістка вона описувала боротьбу між добром і злом.

Містична сила природи, приречення, магія та ірраціональне присутнє у багатьох її творах, що описують селянське життя, в тому числі й у найвідоміших її повістях *Земля* та *В неділю рано зілля копала*. Її творчість відома ліричними, безособовими описами природи та тонкими психологічними образами.

Твори Ольги Кобилянської виходили в кількох виданнях. Зібрання її творів виходило тричі: у 1927-1929 рр. (9 т.), 1962-1963 рр. (5 т.) та у 2013-2022 рр. у чернівецькому видавництві «Букрек» за редакцією Володимира Антофічука.

Як уже згадувалось вище, у селі Димка Глибоцького району Чернівецької області у 1973 році відкрито музей її пам'яті.

Так само відкрито музей у Чернівцях, в будинку, де жила письменниця, на вулиці Г. Димитрова, № 5.

На честь письменниці Ольги Кобилянської встановлено два пам'ятники: один у Чернівцях, перед академічним музично-драматичним театром, який носить її ім'я, інший – в Ґура Ґуморулуй.

У кількох містах України (Києві, Львові, Чернівцях, Берегові, Шептівцях та інших) є вулиці, названі на честь письменниці Ольги Кобилянської «Буковинської орлиці», у 2014 році Пошта України випустила марку з її зображенням, премія імені Ольги Кобилянської присуджується щорічно за досягнення в літературі.

Про Ольгу Кобилянську написано десятки книжок, десятки кандидатських і докторських дисертацій, тисячі статей, і це справедливо, бо вона залишила по собі вражаючий доробок.

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

Повість Сидонії Никорович «Марія»

Як зазначалося у № 346 «Нашого голосу», нарративні стратегії прози Сидонії Никорович виразно детерміновані моральними засадами, українськими основоположними аксіологічними уявленнями: шлюб на основі почуттів кохання, дотримання моральних норм і християнської традиції – дорога до щасливого майбутнього. Саме з цих світоглядних позицій виступає письменниця і в повісті «Марія» (1914). Щоправда, її зміст, розроблений на іншій життєвій колізії, демонструє дещо відмінний від попереднього підхід до теми пошуку молодою жінкою особистого щастя в заміжжі.

Попри заголовковий акцент у повісті дві головні героїні – проста селянка Катерина та її донька Марія. Власне сімейна доля першої слугує своєрідною прелюдією до розповіді про невдалу спробу другої знайти свою дорогу до створення щасливої родини й водночас вказує на причини її трагічного кінця.

Життєва драма Катерини – фактично наймички у власній оселі – найгостріше виявляється в тому, що вона «була газдинею, та не мала господаря. Була жінкою, та не мала чоловіка». Її суджений уособлює деструктивний елемент народницького дискурсу – ненажера, ледащо й постійний завсідник шинку. Він «як літо, так зима спав, лиш до їди був перший. Часто висунеться крадьки до Гершка за пачкою та лигне горілки».

Веселої вдачі й доброго серця, Катерина у своїй біді не звинувачувала нікого, крім рідних батьків, які через матеріальну скруту силоміць віддали її за нелюба, злакомившись на його статки.

Як письменниця-феміністка Сидонія Никорович наполегливо обстоює природне право жінки на цілковите подружнє щастя, на повноту духовного й фізичного зв'язку з чоловіком. Саме тому вона безмежно співчуває своїй героїні, делікатно вказуючи на фізіологічні проблеми її заміжжя: «Сімнадцять років вона (Катерина. – В. А.) замужем і ніколи не обіймила її рука чоловіка, ніколи не притиснув її до себе, не сказав їй нічого слова. А вона? Вона любові бажала, гинула за нею. Минув молодий її вік без пестощів, без любові. Зниділо, змарніло її молоде тіло. Зниділи, пов'яли її молодечі пориви, бажання».

Єдина розрада й надія Катерини – дочка-красуня Марія, у виховання якої вона вклала всю свою душу і зароблений тяжкою працею гріш. Виряджаючи доньку на перші танці, Катерина за давнім звичаєм подає їй ширинку – дівочу хустинку – та загорнені в ній шматочки цукру, листочки любистку й рути, щоби, вірила вона, до дівчини «хлопці липли, як до цукру», щоби

вона завжди «трималася хороша та свіжа, як рута», щоби її «любили, як люблять любисток». У народній свідомості втрата ширинки неодмінно пов'язувалася з долею її власниці, про що мама обачно нагадує доньці. Зрештою в контексті твору цей знаковий образ-символ своєрідного оберега дівочої чистоти й честі набирає смислу злого віщування.

У повісті «Марія» нарративні стратегії чітко зорієнтовані на модерністичну стилістику. Це, зокрема, виявляється у винятковій увазі письменниці до деталі, як, наприклад, представлення праці – ткання, яке стає символом життя Катерини («...Вимикала чорною, спрацьованою рукою тонкі пасма льону і спрядала в тонку правильну нитку. Поволі крутилось важке плісковате веретено і доторкалось дзюбком землі. І знов туго звивала довгу нитку»); увага до народного одягу (Марія «вбирала намисто. Вісім рядів білих перел, десять рядів червоних коралів. [...] Верх рікли вбрала кептар з тхорами і запхала за пояс зілля любистку. Ще поправила квітки на голові з повагою, неначе вона вже не та Марія, той підросток, але дівка, з якою вже числяться») та ін.

Сидонія Никорович – одна з перших українських авторок, яка повістю «Марія» торкнулася нетрадиційної для патріархальної культури теми – теми тілесної близькості парубка й дівчини. Шалений успіх героїні письменниці на перших танцях породили в її дівочому серці невідані раніше почуття. Вона закохалася в сільського парубка Олексія, що водночас так чи так пригасило її страх і невпевненість перед особистим вибором. Увечері Марія потайки від матері вийшла до Олексія. Письменниця естетизує сцену першого побачення закоханих, демонструючи підвищений інтерес до їхніх фізичних відчуттів: вона «нахилилася до нього. Він держав її сильно в оп'янілих обіймах. Чули тепло молодого тіла і коли доторкалися, горіли, неначе від огню». Згодом Марія «передумувала, як їй мило було в Олексєвих обіймах. Як то вони аж до розсвіту засиділися. Мріяла, як то вона колись буде газдинею, а він господарем. Як вона його буде любити, догоджати йому».

Логіка оповіді Сидонії Никорович незмінно веде до однозначного висновку: шлюб чи пошук партнера з іншого соціального прошарку, відмінних від загальноприйнятих морально-етичних норм неминуче руйнує людську долю. Саме тому не зазнала щастя Катерина, а її коханий Андрій через шлюб з нелюбою дружиною топить свою недолю в горіліці. Цей детермінізм визначає й долю Марії, доньки Катерини.

(Продовження на 20 с.)

Повість Сидонії Никорович «Марія»

(Продовження з 19 с.)

Дорога до подружнього щастя, як стверджує Сидонія Никорович, повинна пролягти через вірність. Однак це виявилось непосильним для Марії. Вона знехтувала обіцянкою чекати Олексія з війська. Бо ще сильніший приплив любовних принад озвався в її естві після зустрічі з Василем, про що письменниця сповіщає з підвищеною відвертістю: «Коли більше дивилася на цього здорового, кремезного парубка, заворушились дивні чуття. Їй мило було, що сидів коло неї. Обійняв її. Марії стало тепло, мило на душі. [...] Василь стане її коханком. Приємна дрож пройняла її молодече тіло і безсильно спустила на вікно голову. Безмірна розкіш, життєвий шал розпирали душу. Той сильний, здоровий парубок стане її коханком. [...] І чула, що якась дивна сила манила її, щоби стати коханкою цього гарного плечистого парубка. Її палка кров билася живо. Так їй бажалося любові. Хотілося їй, щоби хтось обняв, пригорнув. Вона так до того привикла. А Олексю пішов. Три роки не видержить. В її уяві виринав Василь, їй здавалося, що його любов буде їй мила, що їй так само любо, добре буде в його обіймах, як в Олексювих».

Сидонія НИКОРОВИЧ

МАРІЯ

Нащо мені чорні брови?
Нащо карі очі?
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя
Коли нема долі?

Т. Шевченко

Гей, зелено було всюди, зелено. Навіть хати старої Федючки не було видно з-поза густого листя. Утопилася в тім зеленім морю. Лише жовтий край солом'яної стріхи лукаво-скрито заглядав. Таке тепло, така краса літа. Отворені стояли двері. Під заднім

Легковажне ставлення до вірності Олексієві та пристрасть до Василя остаточно зруйнували послідовність морально-етичних цінностей Марії, що попри обнадійливі сподівання цілком понівечило її життя. Горда й упевнена в собі дівчина стала покриткою, а Василь, обіцяючи дати на сина частину поля, посвтавав іншу. Гірке прозріння оволоділо Марією: «Для дитини дає шнур поля. А що їй дасть? Чим годен заплатити її сором. І чи вона вже не має права до життя? І для чого? А в її жилах плине така гаряча кров, ще чує в собі молодечу полумінь. Для чого він так байдуже відкинув її від себе? Тому, що вона, дівчина, стала мамою? Чи вона не така сама, що по шлюбі? І чому йому ця дитина не така дорога, якби походила з подружжя? Чи воно не те саме? І чому гріх віддатися запалові молодечого жару перед шлюбом? А чому по шлюбі не гріх? І чому всі дивляться на неї, як на яку злочинницю? А вона така сама жінка, як інші, а може ще з ліпшою душею». Хоч сумні, але справедливі роздуми Марії свідчать на користь героїні іншого типу – героїні модерністичного твору. Втім наслідок цих роздумів все ж таки веде до традицій класики. Марія покінчує з життям, а невдовзі помирає і її маленький син.

Типологічно за стилістичними та ідейно-естетичними особливостями повість «Марія» Сидонії Никорович близька до творів Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала», «Земля» та інших модерністичних зразків української прози.

вікном пряла Катерина, низька, чорна жіночка, невістка покійної старої Федючки.

В хаті було тихо і деколи неслося тонке зуміння мук. Катерина вимикала чорною спрацьованою рукою тонкі пасма льону і спрядала в тонку правильну нитку. Поволі крутилось важке плісковате веретено і доторкалось дзюбком землі. Знов туго звивала довгу нитку. Цього тижня допряде кужіль.

Темне лице і чорні огненні очі Катерини нагадували, на перший погляд, тип циганки. Коло її тонких, міцно запертих уст записувалися дві глибокі пруги і надавали виразові лица різкості, терпкості.

Вона вже сімнадцятий рік на ґрунті старої Федючки. Минуло, як батогом тріснути, і не нажилася. Лише робила. Робила від ранку до вечора, неначе накручена машина. Гнула удвоє, неначе лоза, робила. Тій роботі не було кінця.

Катерина задумалася і дивилася крізь вікно в сад. З руки виповзло на землю веретено. Нитка держалася на мізиннім пальці.

Ой, не нажилася.

Була ґаздинею, та не мала господаря. Була жінкою, та не мала чоловіка. Дивилася тужним виразом своїх темних очей у сад. Перенята своїми думами – своїм горем. Отто, як вона любила Андрія, ще й

сьогодні жалувала на покійних своїх родичів, що не віддали за нього, але злакомилися на Федюччину леваду та сад. Та й утопили її молоденьку. Ой утопили. Хороший та гожий був парубок, її Андрій. Приходив крадьки до неї, як пасла худобу в полі. Прийде, посідають в рів на буйну траву. Навіть їх не видно звідти. Давно те минулося, але Катерина те все ясно і виразно виділа, наче вчора було.

Червона, широка крайка оперізувала його здоровий стан, і ремінь, заложений густо двома рядами блискучих гудзиків. Сорочка з білими рясними китицями, капелюх з павунами. А за халявою носив все сопліку.

Коли вже досить собою налюбуються, вона йде дивитися до товару, а він зіпреться на коліна, прижмурить очі та затужить. А мелодія несеться далеко полянами і лунає в поблизькім ліску... А як вона вигулювала з ним на танцях. Все її сабаші, її переди. Тай де вона тоді думала, що її жде така доля? Хто дивився на Федюччиного сина? Він бувало боявся показатись на танець, щоби не смішити себе перед парубками. Ніколи нічого не робив, лише спав на печі. У суботу стара Федючка стягне свого Дзьодзя насилу з печі, розмастить голову маслом, вичеше, заплете кіску і спустить на плече під сорочку.

У неділю йдуть люди до церкви, а Федюччин Дзьодзьо лежить простертий на горбі перед хатою та вигрівається, неначе кіт до сонця. Волосся вилискується, неначе скло.

Лінивий був навіть відповісти, коли його хто здо- ровав.

Катерина не раз прибереться у вишневу сорочку, в шовкову ріклю і косу затиче півонією та йде, сту- паючи згорда. Не раз кпила з Дьордія.

– Добрий день, Дьордію!

Він мовчить.

– Добрий день, – крикне сильно, – а він не ру- шиться, лежить, як мертва колода.

Тоді бувало засміється і розлягається її дзвінкий, голосний сміх Федюччиним садом.

Андрій пішов до жовнів, а у м'ясниці прийшли від Федюччиного парубка старости. Що Катерина опиралася, що плакала – не допомогло. Мама, тато і чужі говорили: «Бійся Бога, та же то щастя тобі лучається. В селі нема кращої левади. А що там за до- бірний сад! А в хаті повно добра. Та й Дзьодзій стане при кінці інший». А він яким був парубком, таким лишився і господарем. Як літо, так зима спав, лиш до їди був перший. Часто висунеться крадьки до Гершка за пачкою та лигне горілки.

Першого року по весіллю не раз збереться Ка- терина в неділю до церкви та й просить, щоби й він збирався. Він лежить горілиць на печі й не рухається. Вона просить, далі вже і за ногу тягне, він

все мовчить. Вона скине все з себе, бо ж сором без газди йти молодій жінці між люди. Піде в сад над став і плаче...

Прийшли діточки, одно за другим: мусіла робити дома і в полі, бо Дьордій рідко коли помагав. Навіть не могла його впросити, щоби дров урубав та води приніс.

А вона була такої живої вдачі, так хотіла жити. Лю- била йти між люди, десь на якусь оказію, на весілля, хрестини.

Робота її не страхала, вона любила робити, але хотіла показатись між люди з господарем. Так йому у всім догоджувала: вичеше бувало ще краще, як покійна Федючка, дасть білу як сніг сорочку та ви- переже його, а він повалиться, як колода в траву або на приспі дрімає.

Катерину ніщо так не гризло, як те спання. Хоче з ним поговорити, порадитися, а він спить. Тоді збирала її така злість, така розпука, що йшла в сад, плакала голосно, то біла головою до дерева. Голо- сила, неначе за мерцем: «Ой, пропав мій вік мар- но з сим «страшним». Ото чоловіка маю! Гей, Ан- дрійку, любчику, кобись знав, як я поневіряюся», – лились сльози, неначе краплистий дощ, по її гарнім смаглявім лиці.

Нікого не винуватила, лише своїх родичів. Та- ким горем обкипіло її серце, що вже й не ходила до них. Будуть за неї гріх мати, що втопили таку моло- деньку.

Приспить, заколише діти. Стане серед хати. Че- рез вікно заглядає місяць. У хаті тихо, лише чути хропіт сплячого Дьордія. Катерині стане тяжко на серці, що й спати не хочеться. Якесь внутрішня сила виманювала її геть далеко у світ. Поведє очима по сплячих дітях, підійде тихо на пальцях до дверей, відтворить обережно і сяде на приспу. Її чорне око шукає місяця, її вухо упоюється квилінням солов'їв.

Несеться пісня з яру. І тоді пригадувала собі своє дівування, свої щасливі дні, свого Андрія. Гіркі, німі прокльони неслися з її душі до тих, що були убій- никами її долі.

І чогось так гірко-гірко було їй, коли переносилася думками в минуле, коли нагадувала свою бідність, безжурність, волю. Сидить довго, аж втихнуть пісні... Піде в сад. Аж терпне нога від студеної роси. Ще трохи посидить над ставом і верне в хату. Тут їй не мило, душно. Лягає на лавку без подушки і тяжко засипляє. Лише півень запіє – вона на ногах...

– Бе-бе-ме! – і в обору пригнала молода, струнка дівчина овечки.

Катерина скоро метнулася. В неї було ще стільки молодечої сили! Вже були в хаті і дрова, і вода, вже кипів в котлі окріп.

(Продовження на 22 с.)

МАРІЯ

(Продовження з 21 с.)

Посходились хатні, прийшов і її господар. Поволі, наче боявся скоро ступати, щоб не поламалися його довгі, тонкі ноги, переступив поріг і сів на лавицю. Підперся руками, дрімав. Було душно. Катерина пряла і тяжко вимішувала у великій котлі кулешу.

Поки Марія видоїла вівці, старий смачно і з великою приємністю заїдав. Ніким не турбуючись, виліз на піч і зараз заснув.

Діти поснули. Тоді Катерина зі своєю найстаршою засіли вечеряти. Марійка була далеко вища від своєї мами, зате риси, очі і брови були ті самі. І та сама смаглява краса її лица. Вона була типом гарної сільської дівчини. В її очах горів огонь жадоби життя.

Марія спала сама в великій хаті. Катерина зісталася сама і ще не могла заснути. Вийшла в хороми. Двері від сіней були широко отворені. «Певно Марія пішла в верби, – подумала стара. – Нехай іде, тільки її». Якесь миле, тепле чуття загріло її. Тішилася, що її дочка тепер щаслива, безжурна. Підійшла до воріт. Сіла на перелаз. Сперлася обома руками на пліт і дивилася на вулицю. Нісся тихий сміх і тихе воркотіння, неначе голубів. Їй здавалося, що то не її Марія, а вона сама у вербах, що то її обіймає молода парубоцька рука. Загрілася її кров, ще збудилася в ній жадоба зазнати життя. Сімнадцять років вона замужем і ніколи не обіймила її рука чоловіка, ніколи не притиснув її до себе, не сказав їй любого слова. А вона? Вона любові бажала, гинула за нею. Минув молодий її вік без пестоців, без любові. Зниділо, змарніло її молоде тіло. Зниділи, пов'яли її молодечі пориви, бажання. Подивилася на свої мозолисті, потріскані руки, на вищерблені нігті. Знов вслухалася і ловила все, що несло із верб. Чула, що від того її душа відмолоднювала, наповнялася бадьорістю.

Бачила, як скоро розбігалися дівочі постаті на всі боки. Бачила, як її Марія перескочила пліт і зайшла хильцем, через сад, задніми дверима у велику хату.

Не рушалася.

Небавом вийшли з верб парубки, взяли за шию і пішли, співаючи широким рядом в долину.

Стало тихо.

Ніде ніщо не ворухнулось. Ніде не гавкнула собака. Небо покривалося темними хмарами. Вони повзли ліниво, поволі і де-не-де відслонювали зорі. Від сеї мертвої тишини стало їй тяжко і знов давив тягар життя її груди. І наново наповнялося її серце їддю, чула ненависть до свого чоловіка. Їй здава-

лося, що якби вмер, не було би їй за ним жаль. А освободилася б від того тягару, що носить на плечах уже сімнадцять років.

Такі самі чорні хмари, як на небі, пересувалися в її душі.

Нісся здалека невиразний крикливий спів. Часто вривався і знов протяжно, звільна розносився селом. Голос зближався. Катерина встала, підняла голову. Побачила в темряві зігнуту вдвоє постать. Заточувалася то в сей, то в той бік. Вона його пізнала. То був Андрій. Перед її ворітьми затягнув голосніше, кілька разів спотикнувся і пішов далше. Їй заболіло серце. Що сталося з того гарного парубка! Висох, почорнів, зледащів. І так само бідував, як вона, і ходив майже щодня до корчми, щоби забути свою журу. А Андрієва жінка водила за собою далше цілий ряд любасів. Уже був далеко, але до Катерини ще доходив спів. Стояла аж доки цілком не стало тихо...

*

Марія збиралася перший раз на танець. Мама нічого їй не відказала. Скупила для неї щонайкраще. Таке, чого би ніхто не мав, лише її донька.

Прийшла зелена неділя. Марія вже від самого ранку була неспокоїна. В полудні почала збиратися. Приперла до вікна мале дзеркало. Вбирала намисто. Вісім рядів білих перел, десять рядів червоних коралів. Серце билось міцно і чогось опановував її страх. А як не буде гуляти? А як не закличуть? Сором. І червона кров біла їй до лица. Не буде гуляти? Закрутилися в очах сльози. На кладі часом гуляла, але увечері, ніхто не бачив. Верх ріклі вбрала кептар з тхорами і запхала за пояс зілля любистку. Ще поправила квітки на голові з повагою, неначе вона вже не та Марія, той підросток, але дівка, з якою вже числяться.

Дьордїй дрімав і навіть не бачив, як попри нього промайнула його гарна, неначе пава, дочка.

– Марійко, Марійко, зачекай! – кликала Катерина в саду.

Вона оглянулася.

– Зачекай, донько. Ану, дай сюди твою ширинку.

Виймила з-за пазухи кавалочок цукру і зілля любистку та кущик рути. Те все зв'язала в один ріжок.

– Се, синку, держи за поясом і дивися, аби ніхто не взяв...

Марійка дивилася питаючим виразом своїх гарних, палких очей. Чи справді від сього так багато залежить? Вона чула, що всі, що вибираються перший раз на танець, зав'язують щось у ширинку і беруть за пояс. Але щоб се було таке важне, вона над тим не застановлялася.

– Дай Боже, аби до тебе хлопці липли, як до цукру, аби все трималася хороша та свіжа, як рута, аби тебе любили, як люблять любисток.

Марійка пішла.

Гордо несла голову, неначе королева. Але страх, що закрався в її серце, не опустив її. Навкруги данчища було повно жінок та дітей. Парубки заводили «волоского». Вона не приближалася. Чекала, поки скінчать сабаш. Бо мусіла би також ловитися. Та коло котрого парубка? Інші дівки мають своїх коханків.

Поволі приближувалася. А лице від сорому палилося. Не могла дивитися просто на людей. Зарядом повиталася з жінками і стала при боці. Крадьки з-під рукава поглянула до скрипників. Побачила Олексу. Соромливо опустила очі до землі і накрила уста ширинкою. Цимбали заграли дрібною. Кликати дівок. Їй здавалося, що під землю западеться. Ай, а як не закличуть? Чула, що всіх очі спочивали на ній. Жінки шептали: «Катрініна дівка зачинає дівочити». Вже виповнилося данчище. Вже тиснулися Марійці до очей сльози. Ой, вона вже лишиться на сором. Відвернула голову вбік і скубала збентежено ширинку.

Не зчулася, як її хтось піймав за руку і потяг за собою. І вже була серед виру танцюючих.

– Я прийду ввечері до тебе, Марійко, – говорить їй Олекса на вухо підчас танцю. Марійчине серце тремтіло-раділо. На спітніле лице насідав дрібний порох.

Все гуляла, все крутилися.

– Я заковтаю в заднє вікно. Абись сеї ночі спала в великій хаті.

– Я завжди там сплю, – відізвалася і зарум'янилась, неначе півонія.

Завертали танець. Калфа мав перед. Станули при боці. Олекса витягнув з-за її пояса ширинку. Марійка зразу виривала, але далі знов пішли в танець. Ширинку сховав Олекса за пояс і приобіцяв, що принесе ввечері.

Катерина ждала на Марію коло перелази. Здалека всміхнулася до своєї доньки.

– А що, гуляла?

– Гуляла, – сказала, перелізаючи перелаз.

– Ой, як нагадаю, як давно мої переди були, а яке мене щастя найшло!

Марія зайшла мовчки до хати. Задумано скидала з себе одіж. І вона буде мати коханка, так, як інші дівки. І то від першого танцю... Він прийде ввечері... Коли б його лише хто не побачив. Вона умерла би від сорому. Марія знала, що її мама любить сидіти на перелазі ввечері. Помогла видоїти вівці. При вечері не могла подивитися своїй мамі в очі. Якось небезпечно і збентежено пішла до великої хати. Не

лягала. Ходила від вікна до вікна. Вже було цілком темно. Його не було.

«Може не прийде?»

Щось легенько зашкрябало до заднього вікна. Вона відчинила. Її тягло щось за руку. Таки прийшов.

– Ти не видів мами на перелазі?

– Ні.

Марійка стала спокійна. Не буде знати мама.

– Ходи сюди до мене.

– Будуть чути мама.

– Ходи вікном!

Марія трохи вагалася. Полізла. Опинилася в сильних Олексових обіймах.

– Ти від сьогодні не смієш до жодного виходити, лиш до мене. Чуєш? Та й лиш зі мною гуляти.

Марія слухала і махала, потакуючи головою. Пішли над став. Посідали на траву. Нахилилася до нього. Він держав її сильно в оп'янілих обіймах. Чули тепло молодого тіла і коли доторкалися, горіли, неначе від огню. Коли висіпнулася від нього і хотіла забігти в хату, ловив її сильною рукою і стягав її знов в траву.

Засивів ранок.

Насилу вирвалася від нього. Заспалася. Катерина її не будила. Вона знала, що в Марійки вночі був парубок. Знала, бо те все сама пережила. При сніданню ні разу не поглянула на маму. І слова не заговорила. Кинула в горбатку шиття, пішла в поле з вівцями.

Йшла задумана, дивилася просто себе. Серце її забилося, як минала попри ниву Олексового батька. Може, він буде в полі? І не оглядаючись зайшла на їх пасовисько. Не мала охоти шити. Підстелила собі конюшини. Вивернулася свобідно горілиць, обидві руки заклавши під голову. Вигрівалася в теплі сонця і випростовувала своє молоде гарне тіло. Полям нісся солодкий аромат кошеного сіна. Передумувала, як їй мило було в Олексових обіймах. Як то вони аж до розсвіту засиділися. Мріяла, як то вона колись буде газдинею, а він господарем. Як вона його буде любити, догоджати йому.

Серед таких рожевих мрій заснула. Овечки паслися так близько, що пасучи доторкалися її ніг і рук. Порушилася, обернулася на другий бік. Спала далше.

Олекса докінчив косити. Зі свого сінокошу видів Марію. Скоренько, щоби ніхто не спостеріг, побіг навправці. Усміхнувся, коли побачив її сплячу. Набрав з поблизької керниці повні пригорщі води. Тихо підійшов і влив їй за пазуху. З голосним криком схопилася Марія. Обіймилися. Сіли в буйну траву.

Скоро знов вернувся на свою ниву, а Марія почала вишивати...

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXXXX)

Літературознавство.

35. Дослідницькі напрямки.

10. Українсько-румунські літературні зв'язки

(Продовження з № 349)

Своїми аргументами київський «Синопис» актуальний і зараз для сьогодношньої України. У червні 1992 р. було утворено Українську православну Церкву Київського патріархату на чолі з митрополитом Філаретом, якого Російська православна Церква відлучила від церкви й досі не визнає Київський патріархат.

Інший актуальний меседж «Синописа» – це відстоювання українцями права на свободу. У своєму творі, відзначає Олена Сирцова, «Гізель подав ідею міфологічної пам'яті слов'ян про споконвічну свободу міфологемою їх походження від біблійного Яфета». У виданні 1678 і 1680 рр. подав концептуальне доповнення у главі «О свободе или волности славенской», в якій наголосив, що слов'яни завжди «въ всяческой свободі живяху». За свої славні діяння вони ще від Александра Македонського отримали «привилей или грамоту на пергамені златомъ написаную». Цей додаток Гізель подав, бо після смерті 1676 р. царя Олексія Михайловича (гаранта свободи) його наступник Федор Олексійович не поступав так, і «Гізель вирішив „нагадати“ йому». На превеликий жаль, всупереч постійному сьогодношньому «нагадуванню» успадкованого українцями від Бога, як пише в «Книгах буття українського народу», права на свободу, постійно проявляється і зазіхання на неї. Поряд із настільки високими оцінками київського «Синописа» та Інокентія Гізеля, який «як Атлант відстоював незалежність української Церкви від Москви» (Стефан Яворський), у сучасних ідеологічних дебатах та в наукових розвідках існують і радикально

протилежні думки, як погляд Леоніда Залізняка, що вперше надрукований 1674 р. «Синопис» Інокентія Гізеля значно вплинув «на формування імперської історичної концепції в Росії», оскільки в «Синописі» «Київська Русь проголошувалася першим етапом російської (!) державності»³³. Тієї ж думки й Анка Іонеску, але в її помислах наявний дивний еkleктизм: з однієї сторони, вона показує,

що «автор («Синописа» – І.Р.) є ревним прибічником першенства київської цивілізації порівняно з цивілізацією Московського Князівства», а з іншої, твердить: «Гізель був тієї думки, що давня російська держава постала в Києві» і «він намірився здійснити історію російського народу, починаючи з легендарних часів Київської Русі до сучасних його днів». Ідею Гізеля, твердить Залізняк, мовляв, сприйняв М. Карамзін і «праукраїнську за законами європейської історії державу» Київську Русь включив до національної історії Росії, як першу російську державу». В середині XIX ст. справу Карамзіна продовжив М. Погодін, стверджуючи, що до XIII ст. в Києві жили росіяни, і лише після татарського погрому

Титульна сторінка Київського Синописа, видання 1680 р.

му Середнього Подніпров'я 1240 р. вони нібито емігрували на Верхню Волгу, а на їхнє місце з Волині та Галичини прийшли українці. Далі, основується на працях класика російської історичної науки В. Ключевського, переконливо спростовує думку Погодіна, демонструючи її абсурдність. Спростовує Залізняк і постала після Другої світової війни концепцію про так звану древньоруську народність, що була, ніби, «далекою попередницею єдиного радянського народу» і, основується на працях М. Покровського, М. Грушевського, А. Кримського, А. Толочка,

³³ Ленід Залізняк, *Проблема давньоруської народності* // <https://storinka.m.kiev.ua/article.php?id=93335/59.N.lorga>, *Manuscrisele Mânăstirii Cernica* // «Biserica Ortodoxă Rpmână», an. XXVI (1902), nr. 2-3, p. 208.

Я. Ісаєвича, Я. Дашкевича й ін., підсумовує, що в Київській Русі був «конгломерат споріднених і досить близьких племен, що групувалися в праукраїнський, прабілоруський, праросійський, псково-новгородський субетноси».

Київський «Синопис» помітне зацікавлення викликав у Румунії.

За відомим у румунській історіографії «Рукописом Бобулеску» його повністю надрукував 1902 р. Ніколає Йорґа³⁴, уривки з рукопису № 1134 надрукував відомий румунський фольклорист Мосес Ґастер (1856-1939) у його Румунській хрестоматії³⁵ та в роботі на німецькій мові «Rumänische Beiträge zur russischen Götterlehre» («Archiv für slavische Philologie», XXVIII, 1906, 575). Київський «Синопис» використав видатний румунський вчений-енциклопедист, поліглот, історик, орієнталіст і письменник Дімітріє Кантемір (1673-1723) у своїй праці «Хронограф давнини румуно-молдо-влахів»³⁶ («Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor») та в написаному 1716 р. латинською мовою «Описі Молдови»³⁷ («Descrierea Moldovei»), в першому розділі якого «Про релігію молдован («Despre religia moldovenilor») відзначає, що даки, «як твердять всі нам відомі історики, походять від скіфів», «і в такому разі, без того, щоб помилитись, можна допускати, що молдовани поклонялись, як це видно з руських літописів, тим же божествам, як і скіфські народи»: «богові грому Перунові, богові худоби Волосові, богові воздуху Похвістові, богові веселості Ладю, богові жнив Купало й іншим їм подібним, як Осядо (?), Хорса (Хорс – I.P.), Дашуба (Даждьбог – I.P.), Стріба (Стрибог – I.P.) Семаргле (Семаргл – I.P.) і Мокоша» (Мокош – I.P.) (... dacă vroim să credem că dacii cei vechi se trăgeau din sciți – cum zic toți istoricii pe care îi cunoaște, – atunci se presupune, fără teamă că vom greși, că moldovenii s-au închinat la aceiași zei la care s-au închinat – cum se vede din cele ce spun cronicile rusești – neamurile scite, s-au închinat lui Peruna, zeul tunetului, Volos, zeul dobitoacelor, Pohvist, zeul văzduhului, Lado, zeul veseliei, Kupalo, zeul secerișului, alți zei ca aceștia, precum Osliado, Chorsa, Dașuba, Striba, Semargle și Mocoșă»).

Шановна авторка вступної студії перевиданого нею у 2017 р. румунського «Синописа» обіцяє на-

писати наукову розвідку про мову перекладів цього твору. Це – гідний поваги намір, але його здійснення надто важке, оскільки румунська термінологія, вживана в перекладах, а головню в розвідках про Київську Русь та її мову, про «Синопис», не вповні відповідає історичній дійсності. У цьому сенсі вона наводить кілька прикладів, очевидно неточних з першого погляду. *Київська Русь* і *древньоруська мова*, наприклад, в румунському науковому обігові – це *Rusia Kieveană* і *limba rusă veche* (*Київська Росія*, і *давня російська* (?) мова), й тоді нема чого дивуватися, коли навіть вузівські викладачі, правда, неслов'янської філології (у русистів зазвичай – промосковські погляди), та диктори й виступаючі по телебаченню вважають похідні від вищезгаданих слова і вирази *oști ruse*, *rusul*, *fiii rusești* – це *російські* (а не *руські* – I.P.) війська, *росіянин* (а не *русич* – I.P.), *російські* (а не *руські*) сини.

Мовне питання даного твору в дійсності набагато складніше. Неясний, перш за все, румунському читачеві у заголовковій твору термін *neam a slovenilor* (*народ словенів*), вжитий в українській історіографії на означення окремого племені – *словени новгородські*, які у поході 907 р. разом з усіма підлеглими Олегові брали участь у походах поряд з кривичами, древлянами, радимичами, полянами, северянами і в'ятичами (*Нариси історії УРСР*, К., 1957, с. 375). Під *росами* чи *руссю* в «Синописі» розуміються поляни, кияни, до яких, відзначає Олена Сирцова (*Текстологія та історіософія «Синописа»*, с. 83), «москва є окремим слов'янським народом – як поляки, литва, поморяни, волинці».

За І. В. Жиленко, мова «Синописа» XVII-XVIII століть – *староукраїнська* або *українська* чи *руська церковнослов'янської редакції*. Ірина Фаріон тієї думки, що «Синопис» написаний спільним для Києва та Москви *славенороським язиком* і в ньому наявне джерело мовної свідомості українців другої половини XVII століття³⁹.

Правдоподібно, слід погодитися з І. В. Жиленко, що «На сьогодні первісний текст («Синопису») відомий тільки окремим фахівцям».

(Далі буде)

³⁴ N. Iorga, *Manuscrisele Mânăstirii Cernica* // «Biserica Ortodoxă Rpmână», an. XXVI (1902), nr. 2-3, p. 208.

³⁵ Moses Gaster, *Chrestomatia română*, Leipzig; București, 1891, I, p. 51-53.

³⁶ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor, alcătuit de Domnul Moldovei*. Ediția Gr.Tocilescu, București, 1901, p.55.

³⁷ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei de ~, în Sfânta Monastire Neamțul, în anul 1825* («...dacă vroim să credem că dacii cei vechi se trăgeau din sciți – cum zic toți istoricii pe care îi cunoaștem – atunci se poate presupune, fără teamă că vom greși, că moldovenii s-au închinat la aceiași zei la care s-au închinat – după cum se vede din cele ce spun cronicile rusești – neamurile scite, cum sânt: Peruna, zeul tunetului, Volos, zeul dobitoacelor, Pohvist, zeul văzduhului, Lado, zeul veseliei, Kupalo, zeul secerișului, și alți zei ca aceștia, precum Osliado, Chorsa, Dașuba, Striba, Semargle și Mocoșă»). Цитовано за: Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Editura «Ion Creangă», București, 1978, p. 195.

³⁸ Ірина Фаріон, «Синопис» Інокентія Гізеля як джерело мовної свідомості українців у другій половині XVII століття // «Науковоідеологічний центр імені Дмитра Донцова».

³⁹ Dan Zamfirescu, *O carte fundamentală a culturii europene*.- Editura «Roza Vânturilor».- București, 1991, p. 3.

Алла АНТОФІЙЧУК

Нова редакція Українського правопису: морфологічні норми

Зміни в новій редакції Українського правопису, що стосуються морфологічних норм, охоплюють передовсім творення фемінітивів, уживання закінчень відмінюваних слів у родовому та кличному відмінках, вживання й написання слів з **пів**.

Однією з прикметних рис української мови здавна було вживання **фемінітивів** – слів жіночого роду, що збігаються зі значенням лексем чоловічого роду, в належних до всіх осіб, незалежно від їхньої статі, як-от: **учитель – учителька, поштар – поштарка, продавець – продавчиня**. Однак для сучасних носіїв мови деякі українські фемінітиви дещо незвичні й майже не вживані, що має історичне пояснення – активна русифікація 1930-х років. Наприкінці ХХ століття фемінні форми іменників за назвами професій, звань, посад тощо почали поступово входити до активного вжитку, що зумовило їх «повернення до життя» й регламентацію новою редакцією Українського правопису.

Сучасні учні повинні знати, що фемінітиви творяться від маскулітивів (іменників чоловічого роду) за допомогою суфіксів **к**, **иц(я)**, **ин(я)**, **ес** та ін. Найбільш продуктивним є суфікс **к**: **редактор – редакторка, студент – студентка, вчитель – вчителька, архітектор – архітекторка, співак – співачка** (у цьому слові спостерігаємо чергування кінцевого приголосного основи **к** з **ч** при словотворенні).

Якщо основа маскулітива закінчується на **ник** (**засновник, очільник, речник**) чи **ець** (**підприємець, посадовець**), то при творенні фемінітива додаємо суфікс **иц(я)**: **засновниця, очільниця, речниця, в'язальниця, рятувальниця, підприємиця, посадовиця**.

У випадку, якщо основа маскулітива закінчується на приголосний (**філолог, бойко**) чи на **ець** (**гравець, фахівець**), то продуктивним є суфікс **ин(я)**: **філологиня, бойкиня, кравчиня, фахівчиня**.

Суфікс **ес** рідковживаний, здебільшого з його допомогою утворюємо фемінітиви від іншомовних основ маскулітивів: **барон – баронеса, патрон – патронеса**.

Варто пояснити учням, що різні суфікси можуть творити варіанти фемінітивів з однаковим значенням, як-от: **акторка**, і **актриса**, **мовознавиця** і **мовознавчиня**.

При вивченні цієї теми вчителю варто особливу увагу звернути на те, що в поодиноких випадках суфікс **к**, за допомогою якого твориться більшість фемінітивів української мови, може утворювати слова із зовсім іншим лексичним значенням, які, на перший погляд, можуть видатися учням фемінітивами до прикладу, слова **секретар** та **секретарка**. Слово **секретар** має такі значення: службовець, що відає листуванням установи, організації або окремої особи; особа, що веде протокол зборів, наради, засідання; виборний керівник партійної або іншої громадської організації чи їхнього керівного органу. А **секретарка** – це дівчина чи жінка, яка працює технічним секретарем. Так само й слова **друкар** (працівник друкарні) та **друкарка** (жінка, яка друкує на друкарській машинці).

Учні повинні розуміти, що не від усіх іменників на позначення осіб чоловічої статі можна утворити фемінні форми, як від слів **мер, академік, математик** і под. У такому випадку послугуємося формулами ввічливого звертання **пані, панна (пані мер)** або вживаємо присудкові дієслівні форми в минулому часі (**академік зауважила**) чи використовуємо інші ресурси мови (**математик Залевська**).

Нерідко в розмовному мовленні на позначення осіб жіночої статі можна почути утворення з суфіксом **ш** – **директорша, професорша, генеральша** тощо. Варто запам'ятати, що в такий спосіб творяться іменники, на позначення дружин чоловіків відповідних посад і звань: **директорша** – дружина директора, **генеральша** – дружина генерала. А отже, правильними є форми **директорка, професорка, пані генерал, генерал Добренька**.

Щодо змін у відмінкових закінченнях, то переважно вони стосуються родового відмінка однини іменників чоловічого роду II відміни. Зокрема це

власні назви. Якщо попередньою редакцією правопису було визначено, що закінчення **а, я** вживаємо у назвах населених пунктів (окрім складних назв), то нова редакція Українського правопису визначає вживання цих закінчень, по-перше, у назвах населених пунктів із суфіксами **ськ, цьк, ець** та компонентами **бург, град (город), піль (поль), мир, слав** (*Бердянська, Луцька, Трускавця, Піттсбурга, Вишгорода, Борисполя, Житомира, Ярославля*) та, по-друге, у назвах населених пунктів з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі та з суфіксами присвійності **ів(їв), ин(ін), ач, ич** (*Львова, Києва, Батурина, Пирятинна, Бахмача*). Однак потрібно звернути увагу учнів на те, що у деяких словах, наголос в яких у родовому відмінку паде на основу, також вживаємо закінчення **а (я)**: *Довжика, Смотрича* та ін.

Інші назви населених пунктів можуть мати в родовому відмінку однини й закінчення **а (я)**, і **у (ю)**, наприклад: *Бухареста* і *Бухаресту*, *Лондона* і *Лондону*, *Чорнобиля* і *Чорнобилью* тощо.

Цікавою для школярів буде інформація про те, що у попередній редакції правопису не було інформації про відмінкові закінчення іменників чоловічого роду II відміни на позначення соціальних (віртуальних) мереж. Такот, у родовому відмінку вживаємо закінчення **у (ю)**: *ютубу, фейсбуку, інстаграму* тощо.

Зміни у вживанні закінчень родового відмінка стосуються також іменників III відміни. Зосібна, ці зміни торкнулися фіксованої групи іменників (*любов, кров, осінь, Русь*) і тих іменників жіночого роду, що закінчуються на **ть** із попереднім приголосним (типу *радість, честь, хоробрість, вість, вірність, ненависть*). Новою редакцією регламентовано у цих іменниках вживання обидвох форм закінчень – **і** та **и**: *любови й любові, осені й осени, вірності й вірности, радості й радости*. Порівняно з попередньою редакцією Українського правопису, цю зміну вважають нововведенням, однак з творів художньої літератури, усного мовлення учням відомі такі форми, як *осени, Руси, любови* тощо. Учителю повинен пояснити школярам, що таке слововідмінювання – морфологічна норма, кодифікована востаннє

в Українському правописі 1928 року, вона була замінена через тотальну русифікацію, що її зазнала наша мова у період «совєтизації».

Зміни закінчень у кличному відмінку також стосуються власних назв, а саме особових імен *Ігор* та *Олег*. Варто наголосити учням (пригадавши при цьому тему поділу іменників I та II відмін на тверду, м'яку та мішану групи), що, незважаючи на віднесення попереднім правописом імені *Ігор* до м'якої групи відмінювання, все ж у кличному відмінку було зафіксоване закінчення **е – Ігоре**. Нова редакція регламентує вживання закінчення **ю** (що є цілком логічним, оскільки в інших відмінках це слово має

парадигму відмінювання іменника II відміни м'якої групи) – *Ігорю*. Ця зміна зумовила й зміну в імені по батькові: якщо раніше було *Ігорович*, то за новими нормами – *Ігорьович* (аналогічно й ім'я по батькові *Лазарьович*, на відміну від попереднього варіанта *Лазарович*).

За попередньою редакцією правопису чоловіче ім'я *Олег* у кличному відмінку мало нормативну форму *Олегу*, нова ж редакція пропонує й варіантну форму із закінченням *Олеже*. Мовознавці пояснюють фіксацію цієї зміни подібністю парадигми подібних іменників – загальних назв, як-от: *друг – друже*. При засвоєнні цієї новації принагідно можна пригадати основні чергування приголосних української мови, що відбуваються при словозміні та словотворенні.

(Продовження на 28 с.)

Нова редакція Українського правопису: морфологічні норми

(Продовження з 27 с.)

Окрему увагу учнів варто звернути на зміни, у формах кличного відмінка іменників чоловічого роду II відміни однини у звертаннях, що сформовані з двох загальних назв. За нормами попередньої редакції, у таких словосполучках перше слово вживали у формі кличного відмінка, а для другого слова припустимими були два варіанти – і форма кличного відмінка, і форма називного відмінка: *пане вчителю* і *пане вчитель*. Новий правопис регламентує вживання у словосполучках, що сформовані двома іменниками – загальними назвами, – вживання обох іменників у кличному відмінку. Отже, правильною є форма *пане вчителю*. Таке ж правило стосується і словосполук, до складу яких входять загальна і власна назви (у тому числі й іменників жіночого роду I відміни), а тому правильно вживати *пане Онушку, добродійко Загаріє* на відміну від форм *пане Онушук, добродійко Загарія* (як було регламентовано попередньою редакцією правопису).

До змін у морфологічній системі української мови, що регламентовані новою редакцією Українського правопису, вналежнено вживання й написання слів з *пів*. Найперше, щодо частиномовного статусу цього слова, то *пів* – це невідмінюваний числівник із значенням «половина». А отже, це слово потрібно писати окремо, якщо воно вжите з іменником (загальною чи власною назвою) у формі родового відмінка: *пів олівця, пів парти, пів Києва*. Однак якщо *пів* з наступним іменником у називному відмінку становить єдине поняття і не виражає значення половини, то його пишемо разом: *півострів, південь, півкуля* тощо.

Для вивчення й закріплення матеріалу, що стосується основних змін морфологічного рівня української мови, ефективними є різноманітні види навчальної роботи. Насамперед рекомендуємо роботу з текстами – усними чи писемними. Тексти для аналізу можуть бути різних стилів та жанрів: розмовно-побутового, художнього (прозові та віршові тексти), публіцистичного, епістолярного; це можуть бути зразки фольклорного дискурсу (казка, прислів'я та приказки, перекази, бувальщини) чи адаптовані для школярів тексти літописних пам'яток. Вчитель

може запропонувати вписати з текстів назви та позначення осіб чоловічої статі за професією, родом діяльності чи статусом і утворити, де це можливо, фемінітиви, пояснивши, якими засобами учні послуговувались (суфіксами, формулами ввічливого звертання чи ін.). Можна запропонувати вправу на визначення відмін іменників – назв осіб, а відтак від іменників чоловічого роду II відміни утворити кличний відмінок, підкресливши закінчення. Щодо іменників жіночого роду III відміни, то учням можна запропонувати записати їх у формі родового відмінка і пояснити вживання закінчень.

Навчальною роботою, що слугує розвитку уваги, є робота з текстом, коли учень фіксує іменники, які за новою редакцією Українського правопису мають подвійне нормативне написання (родовий відмінок населених пунктів, родовий відмінок іменників жіночого роду III відміни тощо).

Досить ефективними є різні види диктантів, зокрема розподільний чи диктант з коментарями, коли вчитель пропонує учням записати слова з *пів* у дві колонки: ті, що пишемо окремо, та ті, що потрібно писати разом, – і пояснити написання.

Доречними є впровадження у навчальний процес при вивченні цієї важливої теми інноваційних технологій, до прикладу, проєктної технології. Пропонуємо низку тем для науково-пошукових та науково-творчих проєктів учнів: «Історія українських фемінітивів», «Творення українських фемінітивів від іншомовних основ», «Варіативність вживання іменників III відміни у формі родового відмінка», «Семантичні групи іменників III відміни», «Проблема частиномовного статусу слова *пів*», «А чи У? (щодо закінчень родового відмінка іменників на позначення населених пунктів)» тощо.

Корисним для засвоєння матеріалу, для розширення словникового запасу школярів, для їхньої загальної ерудиції вважаємо укладання учнівських словничків-мінімумів (фемінітивів, форм родового відмінка однини населених пунктів, форм кличного відмінка іменників чоловічого роду, форм кличного відмінка словосполук, II відміни, словничків диференційованого написання слів з компонентами *пів, напів, полу* тощо).

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

СЕРПЕНЬ

9 серпня

• 112 років від дня народження Ореста Мазикевича (1911-1980), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

20 серпня

• 50 років від дня смерті Івана Дощівника (1886-1973), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

24 серпня

• 86 роки від дня народження отця Корнелія Ірода (1937 р.), українського письменника, пере-

кладача, редактора журналу «Esouri ucraïnene» («Українські відлуння»).

29 серпня

• 77 років від дня народження Івана Ковача (1946-2023), українського письменника, журналіста, головного редактора часопису «Вільне слово».

30 серпня

• 94 роки від дня народження Магдаліни Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

ВЕРЕСЕНЬ

1 вересня

• 73 роки від дня народження Віктора Григорчука (1950 р.), кореспондента сурівської періодики та перекладача.

2 вересня

• 13 років від дня смерті Магдаліни Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

8 вересня

• 55 років від дня народження Романа Петрашука (1968 р.), українського публіциста, редактора часопису «Вільне слово», викладача Бухарестського університету.

10 вересня

• 52 роки від дня народження Ірини Мойсей (1971 р.), української письменниці, перекладачки, журналістки, головної редакторки літературного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

• 76 років від дня народження Миколи (Колі) Курилюка (1947-2022), кореспондента українських публікацій.

13 вересня

• 44 роки від дня смерті Івана Федька (1938-1979), українського письменника.

16 вересня

• 38 років від дня народження Миколи-Мирослава Петрецького (1985 р.), українського культурного діяча, голови Союзу українців Румунії, депутата в Парламенті Румунії, автора юридичних праць, кореспондента українських публікацій.

17 вересня

• 60 років від дня народження Ірини Люби Горват (1963 р.), українського історика, публіциста, кореспондента українських публікацій, генерального секретаря СУР.

18 вересня

• 4 роки від дня смерті Миколи Майданюка (1934-2019), українського культурного діяча, кореспондента українських публікацій.

25 вересня

• 51 рік від дня народження Юрія Андращука (1972 р.), українського педагога, публіциста, літературного критика.

26 вересня

• 81 рік від дня народження Марії Опрішан (1942 р.), української письменниці, кореспондента українських публікацій.

Ніна ВАСИЛЬЧЕНКО-КАВЕРІНАаспірантка кафедри української літератури
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

КАЗКОВИЙ СВІТ

з-під пера Аделі Григоруку

(Продовження з № 349)

З роками у творчій родині з'являється ще більша мотивація писати для малят. У симбіозі пера й пензля Григоруку в 2015 році виходить наступна дитяча книжка «Ростить великі». Митці щиро прагнуть, аби малеча росла завзята і смілива, мислила й сприймала світ образами й емоціями. Через свою творчість вони допомагають дітворі засвоювати й переосмислювати навколишній світ, відчувати його зміни, формують у наймолодших певні знання, уявлення, враження про довколишнє середовище, бажання знайти власне місце у цьому світі.

Коли я разом із донею Вікторією перечитувала вищезгадану збірку, нас обох вразила історія про гарбузове зернятко, яке від прожерливого півня врятувала хоробра кицька. Захопливий сюжет спонукав за один присіст дочитати казочку про гарбузика, який подружився зі своєю рятівницею. Нас вразив той факт, що в друзів з'явилася щаслива можливість спілкуватися «про все на світі, часто згадуючи і про те, як навесні гребенястий півень мало не склював біле гарбузове зернятко».

Використовуючи казковий сюжет, письменниця піднімає важливу в житті тему «Про безліч усіляких «Як?»: як діяти? Як ставати самостійними? Як взаємодіяти з іншими? Важливою формулою у відповідях на всі ці «Як?..» стає відверте й щире спілкування з дитиною. Таке спілкування продукує довготривалу радість від співпереживань, у яких особливо зароджуються мрії. Цікаво, що дитина з юних літ інтуїтивно тягнеться до того, що їй хочеться робити. І тут дорослим важливо не впустити цей момент одкровення від юної особистості, слушно підтримати й розвинути її покликання.

Свою історію народження має й дитяча книжка А. Григоруку «На рідній землі», яку в тому ж таки 2015 році видало львівське видавництво «ЛігаПрес». Тут вміщено вірші, загадки, потішки, забавлянки, лічилки, чистомовки, жмурилки. Особливо цікавий розділ «Для діток любеньких – казочки маленькі», з якого наймолодші читачі дізнаються про лісових

мешканців, які теж стрибають, граються, лікуються у лісовому медпункті, рахують та вправно клацають у телефоні. Чим емоційніше, яскравіше дитина входить у систему взаємовідносин з навколишньою дійсністю, тим продуктивніше здійснюється процес її світосприйняття.

А ще «бджілка-трудівниця» (вислів П. Гавуки) видала для дітей книжки «Хто мій друг?» (загадки) та «Найдорожчий скарб» (казки).

Цікавим доробком в царині дитячої творчості письменниця ділиться й на сторінках періодичних видань. Зокрема, в газеті «Гуцульський край» за 1 вересня (дуже символічно!) 2017 року вона пропонує добірку чудових віршів, серед яких маленька казочка «Зайченяткова обновка»:

У мами Зайчихи
Маленьке Зайчатко –
Ой лишенько-лихо! –

Скалічило лапку.
 Матуся Зайчаткові
 Лапку промила
 І подорожник
 До рани привила.
 А потім грибочків
 В бесаги поклала
 І в Косів на ярмарок
 По-чим-чи-ку-ва-ла...
 Хутенько грибочки
 Зайчиха продала
 Й обновку синочкові
 Гарну придбала.
 Купила йому
 Шкіряні постолятка,
 Щоб любий синочок
 Беріг свої лапки.
 В нові постолятка
 Узулось Зайчатко,
 Забуло про рану –
 Радіє дитятко!
 Сподобались вельми:
 – Спасибі, матусю!
 Оце вже напевне
 Нічим не вколюся!
 Відтоді Зайчатко,
 Куди не стрибає,
 Постолики морщени
 З ніг не знімає.

Повчальність цієї казочки незмірна. Мені й самій приємно згадати, як у дитинстві прививала листочок подорожника до рани, збирала гриби, аби продати їх на славнозвісному Косівському базарі, а за виручені гроші купити собі красиву обновку.

У життєвій і творчій парі з художником Антоном Григоруком казкарка відтворює захопливий світ Гуцульщини, будить у читачів прагнення самим досліджувати той світ навколо себе.

Як соціальна притча звучить «Казка про Правду», вміщена на сторінках газети «Захід». У ній Аделя Григорука постає як прихильниця ідей гуманізму та справедливості. На противагу Кривді, яка підступно витіснила Правду, письменниця пропонує вихід – прийнятний вищою духовністю, любов'ю до справедливості, а саме змогтися *відстоювати Правду такою, як вона є*. Це ж як актуально й на сьогоднішню днину! Такого стибу казки концентрують у собі моменти народного життя, дозволяють собі повчальний тон. Те, що вийшло з-під пера А. Григо-

рук, вражає і своєю філософською глибиною, і проникливою житейською мудрістю.

Казковий світ письменниці оживає на сторінках «Української літературної газети», в журналах «Перевал» (Івано-Франківськ), «Німчич» (Вижниця), «Золота пектораль» (Чортків). Чарівні й цікаві історії захоплюють закордонних читачів зі сторінок журналів «Дзвоник» (Румунія), «Розумники» (Торонто), «Наш український дім» (науково-популярний часопис для вчителів України та діаспори). Одну з улюблених казок Аделі Григорівни «Найдорожчий скарб» чеською переклала Ольга Сенчук. Деякі казки письменниці передано й англійською мовою.

Чарівні оповіді для дітей Аделі Григорука звучать і в аудіозаписах, здійснених редакційними колегами румунського «Дзвоника», канадських «Розумників» та часопису «Наш український дім», отож і малята, і їх батьки мають змогу насолоджуватися ними в задушевному, проникливому виконанні професійних артистів та дикторів.

Стежками дитячої творчості Аделі Григорука нас веде Віра Тороватована сторінках журналу «Перевал» (2017, №1-2). Тонкострунить про збірку «Лийся, пісенько крилата» та інші книжки авторки непересічна Марія Порох на шпальтах журналів «Гражда» (2017, № 1/42), «Німчич» (2018, № 1(26)), газет «Слово Просвіти» (2019, Ч.24), «Гарний настрій» (2019, № 4(105)). Своїми враженнями про дитячий доробок письменниці ділиться на сторінках «Буковинського журналу» письменник Микола Близнюк (2023, №1).

Свої статті про доробок для дітей Аделі Григорука на сторінках української преси публікували журналісти Петро Гавука, Людмила Зузяк, Ярослав Тимофійчук, Василь Глібчук, а також педагогічні працівники та учні.

Як стверджує сама письменниця, казка «запалює в дитини СВІТЛО, особливістю якого є те, що воно не гасне. Пориноючи у світ казки, дитина менше чинить зла, старається не кривдити слабших, і, що головне, вона чинить гідно Людини». Аделя Григорука переконана, що в дорослому житті, коли вже ніби не до казки, це СВІТЛО допомагає повертатися до настанов найрідніших людей, відчувати їхній енергетичний струмінь.

Казковий світ з-під пера Аделі Григорука відкриває серце мисткині, сповнене мудрості та любові. А ще вчить виховувати в собі духовне здоров'я, завдяки якому продукується чимало дій майбутньої дорослої людини.

Оксана ПАСТЕРНАК

***

Щось не пишеться
 й не читається
 Розум каже одне,
 а душа сподівається,
 Розум шепче: війна там
 і смерть, там могила.
 Серце кличе додому,
 бо терпіти несила...
 Тут ми всі у безпеці
 й помочі багато,
 Але важко дивитись,
 як горить твоя хата
 Як прокляті рашисти
 все довкіл розривають,
 Як щодня і щоночі
 чийсь діти вмирають...
 Піднімись, Україно,
 Задуши цю гадюку!
 Скільки часу існуєш –
 Стільки й терпиш цю муку.
 Видно час вже приходить
 Знищить їх до останку,
 От тоді й заживемо
 У добрі та порядку!
 Всю шпану проросійську
 Виметемо із хати,
 Буде правда і воля
 Будуть люди багаті!
 Та не тільки грошима,
 Адже щастя – не гроші...
 А багатство – це діти
 Та ще справи хороші.
 Збережемо все рідне,
 Мову, віру і мрію
 Ти все зможеш, ти сильна
 Не лише я в це вірю!
 17 червня 2023 р.

***

Уже гніздо звили лелеки,
 А перемога ще далеко,
 Димом пожеж сіріють далі,
 Війна іде, й сльоза печалі
 Тече у кожної людини,
 І на обличчі України
 Ті сльози горя від утрат,
 Бо вже несила, вже лежать
 В могилах діти!
 Люди світу,

Рятуймося, до вас волаю,
 Бо зло уже немає краю!
 Все нищать, все руйнують знов
 Та ще кричать, що в них любов,
 До ніби братнього народу...
 І водять свої хороводи
 На сотнях вбитих, на тілах...
 О Боже, Будда і Аллах,
 Та згляньтеся уже на нас,
 Пошліть розплату й судний час.
 Немає прав на існування
 Народ, який лиш руйнування
 Приносить світу...
 Це все продовжується далі...
 Сльоза всесвітня печалі
 Потопить їх,
 Бо вбивство – гріх!
 І проливає Україна печалі сльози
 На руїнах.
 І гинуть люди, гинуть діти –
 Все на очах у всього світу...
 Уже гніздо звили лелеки,
 Кінець війни... він ще далеко...
 Травень 2023 р.

Ріки печалі

Рідна наша Вкраїно,
 Що ж це роблять з тобою
 Їм вогню вже замало,
 Заливають водою...
 І радіють, минеться.
 Може, вже захлинеться
 Ця проклята орда,
 Бо священна вода
 Змиє з нас всю заразу
 І відновить, не зразу...
 Все відновить навкруг...
 Мудрий Дніпр і наш Луг,
 Що зоветься Великим,
 Буде знову навіки
 Берегти цілий світ.
 Так давно повелося,
 Місце нашої сили.
 Лиш ціна величезна –
 Знову свіжі могили...
 Україно, рідненька,
 Ти дитина і ненька,
 Ти усім довіряла
 І завжди забувала
 Над собою знущання.
 І страждання, страждання
 Так віками велося,

Якби нам не жилося,
 Ми мирилися з долею,
 Ми браталися з волею.
 Про майбутнє ми мріяли
 Та жили лиш надіями...
 Боже щедрий, ласкавий,
 Ми не хочемо слави,
 Ми не хочем вбивати
 І не хочем вмирати!
 Нам чужого не треба!
 Все, що просим у неба
 Подаруй лише миру,
 Укріпи в тебе віру!

Я люблю дощ

Гуляєш в дощ, не видно сліз,
 А я люблю дощі і грози.
 Це просто краплі, а не сльози.
 І знов собі я усміхаюсь –
 Минеться все, ні в чім не каюсь.
 І знову, й знову сподіваюсь,
 Але, як завжди, помиляюсь.
 Вже друге літо, як не вдома...
 Сказати, що нас вкрила втома –
 Так це нічого не сказати.
 Це як у спеку дощ чекати,
 Пече нестерпно, і здається,
 Що все довкола запалає...
 Води, води – земля волає,
 А в небі хмари й блискавиця,
 Течуть лиш сльози, в'януть лица,
 Сивіють коси і немає
 Ніяких крапель сподівання...
 Війна... і грім, як рев гармат
 І блискавки по нас летять –
 Ракети від сусіда-«брата»,
 Здрігається земля і хата,
 Та, що планетою зоветься.
 А потім знову доведеться
 За все платити. Хвороби, голод,
 А, може, ще й смертельний холод,
 Бо не бува таких чудес,
 І на усіх впаде з небес
 Господня справедлива кара,
 Була уже та чорна хмара,
 Що несла смерть...
 Що все убила,
 Але нічого не навчила...

Надворі літо, дома борщик,
 А я піду гулять, бо в дощик
 Не видно сліз...

Еліна Свенцицька

У серпні 2014 року залишила свій дім і роботу в Донецьку, переїхала до Києва. Два роки працювала в м. Вінниці, куди переїхав Донецький національний університет. Зараз – професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського (м. Київ).

Авторка 8 книжок: «З життя людей» (Донецьк, «Лебідь»), «Пустельні риби» (Донецьк, «Юго-Восток»), «Вибачте мені» (Донецьк, «Кассіопея»), «Білий лікар» (Київ, «Український письменник»), «Проза життя» (Донецьк, «Донбас»), «Триада раю. Проза життя» (Київ, Видавничий дім Д. Бурга), «Мої шедев-

ри» (Київ, «Каяла»), «Речі, що лишилися від дому» (Львів, «ВСЛ»).

Вірші й проза друкувалися в: «ШО» (Київ), «Хрещатик» (Київ), «Collegium» (Київ), «Літературна Україна» (Київ), «Українська літературна газета» (Київ), «Київ» (Київ), «Соти» (Київ), «Радуга» (Київ), «Донбас» (Донецьк), «Дике поле» (Донецьк), «Перевал» (Івано-Франківськ), «Новий світ» (Канада), «Гостиная» (США), «Континент» (США) та ін.

Лауреатка ряду міжнародних та всеукраїнських конкурсів та фестивалів.

Член Національної Спілки письменників України.

Письменниця, літературознавиця, доктор філологічних наук, професор.

Закінчила філологічний факультет Донецького національного університету, на якому пізніше працювала.

Еліна СВЕНЦИЦЬКА

(Донецьк – Київ – Анціо)

***

донечко, пом'яни мене – ніч пекуча, як рана,
час наш слизький, і краще не вилізати з нори...
тут галасливі чайки літають над смітниками,
бігають по бруківці довжелезні щури.
збираючи полуниці на дні сирого провалля
чи ганчірку свинцеву тягаючи по світах
як спати в байдужих чергах,

як розмовляти з вовками
навчилися... на порозі чекає безокий страх...
донечко, пом'яни мене... хлинули ми, як злива –
потяг – нельотна погода – автобус серед пустель.
тут – хатинка з повітря, там – полин погорілий,
вічний посеред світу пахне милом готель.
донечко, пом'яни мене... сплять зірки нещасливі,
спить ведмедик поламаний на розбитому склі
сплять покинуті діти... всі ми покинуті діти
покинутої країни, залишеної землі.

23.05.2022

***

Хто мені скаже правду про цю війну?
Чия дитина боязко дивиться в п'ятому?
Голівку русяву сховала – чия?
Вдарила струмом густа течія...
Невільничі ями хто бачить у снах?
Ледь повзають хмари, їх сповнює страх...
У садку лікарняному тополя зросла,
йде дитина хмарами, як землею йшла,
йди собі, дитинко, небом білим йди,
в надколінну чашечку мертвої води
наливають кожному, а руки тремтять,

сніг летить червоний з небесних багать.
Хто мені скаже правду про цю війну?
В яку воронку заховати вину?
А вона з воронки вийшла – і стоїть,
у чорної тополі коріння болить.
Йде дитина хмарами додому напрямки,
гладить по голівочках тихих зірки,
запалене повітря. Зяюче вікно.
За ким дзвонять дзвони –
кулі все одно.

Січень, 2023

***

І ніхто не милується небом –
бо зірки верещать і тремтять,
повітря густе і тривожне.
тепер існування – щоденна робота,
це напруження м'язів, судин,
коли кожна клітина тягнеться й пнеться,
щоб життя не віддати без бою.
Та провина знаходить усіх,
і сором під дих
мовчки б'є...
Ось так починається ранок.
Соромно тим, хто поїхав,
соромно тим, хто лишився,
соромно всім живим
перед померлими,
може, померлим не соромно,
та вони ж нам не скажуть...
Чи коли-небудь
хто-небудь
як-небудь
все це нарече?

3.03.2022

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

Нове гніздо

(Уривок з роману «Дикий рай»)

Заробивши дещо грошей дорогами, коли мандрував, повертаючись пішки додому із полону після першої війни, Федур Чірібан підняв чепурну хатину на новому місці біля зворика.

Там, під Подиною, поміж вербами, акаціями та вільхами, зустрічались два веселі потічки, що зібрали до купи всі струмочки із Осовні, Шипучого і Болотища, котрі витікали з-під вапняків, де були криниці із живучою водою. Привітавшись в кінці його города, як знайомі друзі, потічки, обійнявшись, бігли далі разом прямо до старої Рунянки, як внуки до бабусі.

Федур дуже полюбив це нове місце, тому що один із струмочків, якого ніс сюди потічок, витікав прямо із батьківської криниці, із місця, де він народився та провів своє дитинство. Зв'язував Болотище із Подиною, а разом із ними всі його дитячі спогади і мрії, із долею та життям. І це діло милувало та гріло його душу.

У холодку, під верандою, мов під крилом, коло самого потічка влаштував собі нову чепурну майстерню, де кожного ранку його зачаровувала трель соловейків та щебетання інших птахів, котрі вили собі гнізда у старих вербах під високим горбом, що звисали прямо на його дах, як і цвіт та плоди калини над його криницею. Коли викопав її, восени посадив там і калину, щоб цвіла і родила червоні плоди для їхнього здоров'я і для поживи пташкам, а весною навкруг неї Парася встромила кілька стебел пахучих трав: м'яти, прибою, карупелю і кучерявки, а до того ще й куш півоній. Старались обидвоє затримати давній звичай їхнього роду, коли люди захищали себе і воду від різних хвороб і пошестей та садили біля криниць різні корисні деревця і трави.

Федур Чірібан пригадав собі це все та скоро влаштував там невеличку лавку, де тримали влітку відра і коновки із водою для перехожих, але і для всякої домашньої потреби, щоб не простудились ні вони, ані тварини, тому що свіжа гірська вода була дуже холодна.

Коли вмостив товсту дубову лавицю біля криниці під калиною, вдоволений результатом молодий

Чірібан посміхнувся сам до себе і покликав свою Парасю й дітей, обняв їх кріпко, а вони, щасливі як ніколи, всі пригорнулись до нього, як пташенята у гнізді.

– Давай, Ася, заспіваймо трохи, щоб не скутлавів¹ наш голос. Та й ви, діти, допомагайте. Чули-сте?

– Давайте про калинку, бо сидиме пуд її холодом! – запропонував хтось із дітей.

– Правду маєш, синку, – сказала Парася і почала зразу:

*Ой над водов, над водов
калинку ламала.*

*Ламав, ламав муй миленький, гегя-гой!
я лиш нахилила.*

*Ой над водов, над водов
два прутики гнутся.*

*Надо мною молодю, гегя-гой!
два легінці б'ються.*

*Хоч бийтеся, не бийтеся,
я ваша не буду,*

*кому-м ручку дала, гегя-гой!
того любить буду.*

Пісня лунала дзвінко по всій поточині, а сусіди, що прийшли по воду, приєднавшись, створили справжній хор.

Федур любив співати, як і вся його рідня, та часто під вечір, або у свята, збирались у нього сусіди й співали різні давні пісні, «щоб не забулиса», як говорив він.

Будучи винахідливим, для захоплення і розваги дітей, а також і для тих, що загощали кожного дня до його майстерні на поточині під водоспадом, Федур влаштував невеличкий іграшковий млинець, якого весь час крутила вода. А недалеко нього, під другим водоспадом виготовив для Парасі якусь дерев'яну пральну машину у вигляді ступів, котра у спеціальному цебрі, під тиском спадаючої води крутила золену білизну, поки та ставала чистою, як сніг. Навіть і гірських риб розвів собі там, котрих наловив у Лалі й кинув їх у своє плесо над водоспадом, обрадувавши дітей.

¹ Скутлавіти – поїржавіти; захрипнути.

Навкруг города прямо над водою засадив собі кілька кущів лілової і білої бзини,² подьolini³, а в кінці кущ чорниць, потім ліску, дві берези й один дубок, де пізніше почали рости й гриби, котрих розсіяв сам Чірібан, а недалеко від них і садок, де прищепував паростки яблуні прямо на вербах, котрі на його радість прийнялись та через пару років почали родити зеленуваті плоди з білими смугами й особливим смаком.

Спочатку люди, котрі повертали до його майстерні, побачивши прищепи на вербах, глузували, а потім, коли ті пустили паростки, дивувались і чекали плодів. Коли «вербові яблуні» почали родити, всі раділи й хвалили Чірібана, що винайшов новий сорт яблук, котрих тепер бажали всі.

Під стріхою кругом розвів собі виноградник та увінчав хату, а Парася на ділянці прямо під віконцем, де навозили родючого ґрунту, засадила собі розкішний квітник, біля якого вирощувала різні овочі, зеленину, зо двадцять рядочків бараболі, буряки, квасолу, капусту, огірки, біб, тощо, а до того ще й ланку конопель. Було доста для його сімейки із п'яти душ, бо других дітей у них уже не було.

Федур теслярив, допомагав Парасі у господарстві й виховував дітей. Хотів якось повернути утрачений час, коли вони росли без нього, та потроху забував про воєнні рани, котрі не обійшли майже нікого.

У свята водив їх по всіх куточках села, знайомив із різними лікувальними травами, деревиною і зворами. А поміж тим, коли відпочивав на якомусь із горбів, розказував їм бувальщини, що давно загубились, залишивши для села тільки назви, що нагадують про різні забуті події та їх персонажів, котрі пройшли воєнним шляхом або оселились там, зайнявши просторі маєтки.

Розказував і про ліси та гущаки, що росли колись там, назва котрих дійшла аж до наших днів, як: Грушники, Грабники, Котюжники, Топульники, Берізники, Ясінник, Лісин, Довге Терня, Буковина, Дубрука, Дубовий Грунь, Дуброва, Дереновате, Ялинка, Смереки, Ульхова Улиця, Лопушний, Очеретий, котрі підтверджують, що руняни жили там, відколи були й ті ліси, де головне місце займали буйні дуби й буки. Та якщо й появились зо дві-три назви іншого походження, то вони появились недавно, поза новим світом, коли там засаджувався новий ліс.

Не забув ні про звірів, що розвелись у тих краях, котрі протягом віків, завдяки чіщениць і полювань,

зникли назавжди або переселились кудись високо в гори, залишивши для нас тільки їх сліди й назви, як і річка Тур «taurus», що згадує про диких биків, зубрів, але і про далеке минуле наших країв і усього округу.

А коли його діти підрости, розповідав їм і про свої мандрівницькі та воєнні пригоди, про світ, про що завгодно, про все те, що почув від старих, прочитав або пережив сам, щоб не забулось.

У дитинстві, як і його сини, а пізніше внуки й правнуки, блукав часто по густому лісі, де виріс та, граючись або збираючи хворост, весняні квіти, ягоди чи гриби, подеколи шпотався сам у минуле свого роду і падав на коліна, як перед святинею. Тоді не збагнув, що стоїть на зовсім незвичайному місці, де неохоче бив поклони, але те місце притягало його завжди, як магніт, хоч там уже ніколи не знайшов ні хворостини, ні гриба, ані ягідки.

Не розказував нікому про свої знахідки у гущаках, бо там завжди щось трапилось. Або появлявся якийсь звір, або якась чорна страшна гадина, що свистіла на якомусь пні, або зразу наступала гроза і дощ, котрі страхали й проганяли його звідти, а тим часом, мов навмисно, стирали все із його пам'яті.

Коли підріс та зрозумів суть життя і плин часу, гайнував і по других околицях села, де шукав підходящої деревини для своєї майстерні або різні бур'яни, котрими лікував свої і людські недуги. Мандрував просто так, для насолоди, душевної утіхи і спокою тоді, коли щось не велось йому в житті. А поміж ними, шукав і заіржавлений ключ від замкнених воріт бувальщини свого рідного села.

(Далі буде)

² Бзина – (від чеськ.) бузок.

³ Подьolina – жасмин.

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 349)

13.

Ілаш доїхав додому обіднім поїздом. Жалів, що не зійшов на станції в Іцканах, де міг сісти на автобус, який привіз би його в самий центр Златни, а тепер із Килибанського вокзалу мусить іти пішки п'ять кілометрів; ще й валіза зовсім нелегка, а таки важка, як тоді, коли виїхав з дому: тоді була навантажена головно пляшками самогонки, а тепер – рибою та слоїками ікри. Але коли виїжджав, на вокзал повіз його сусід фірою, а сьогодні... Йтиме шосейною дорогою, а не стежкою через поля – може, трапиться якийсь знайомий та підвезе його.

Від вокзалу Ілаш піднявся стрімкою дорогою аж до царського гостинця, перетнув його й продовжив іти килибанською дорогою, котра веде у Златну. У центрі Килибанчини, на автобусній зупинці, Ілаш побачив кількох людей. «Невже мені пощастить?» – зрадів він. Підійшов і довідався від людей, що вони ждуть автобус Сучава – Серет, який повинен невдовзі над'їхати, десь о пів на третю.

Ілаша втомила довга дорога, і він бажав дійти додому якомога швидше. І йому таки пощастило – автобус прибув через чверть години і, хоч було глітно, він все ж таки просунувся, але зупинився біля дверей, бо їде лише до наступної зупинки.

У Златні автобус зупинився перед народною радою, й Ілаш побачив Чезара, свого зятя, котрий поспішав йому назустріч.

– З приїздом, тату!

– Дякую, Чезаре. А ти якийсь невеселий? Чи мені тільки здається?

– Таж так, бо мені дуже банно мами Івони...

– А що? Може, Івона щось пацила?

– Вчора стало їм зле, а я викликав швидку допомогу, котра прибула борзо, а доктор сказав, що мама Івона мала мозковий крововилив.

– Що-що?

– Тобто лопнула жила їм у голові. Повезли їх до шпиталю, а звідти повідомили, що сеї ночі мама сконали.

Ілаш зупинився.

– Що кажеш, хлопче? Івона померла?!

– Так. Сьогодні вранці телефонували зі шпиталю, що... А я був тільки що на пошті й послав вам телеграму до Сфинту Георге, бо не знав, скільки пробудете у Віктора. А їм, гадаю, зробилося зле через прокурора та того працівника районного сільськогосподарського управління, які прийшли до нас і погрожували мамі Івоні, що посадять у тюрму. Казали, що й вас теж...

Ілаш стояв приголомшений.

– Не розумію про що це ти, Чезаре. Ану постав валізу долі й говори ясно, щоб я розумів в чім річ, – знов зупинився Ілаш, коли додому було вже недалеко. – Який прокурор, яке управління?

– Хтось замельдував¹, що ви не продали землю, що збрехали-сте, щоб не записувати те поле в колективне господарство.

– Який чорт не має іншого діла, а грижіється мною? – грубо вилаявся Ілаш. – А ті казали, котрий негідник написав на мене?

– Ні, тату, бо їм заборонено, я це знаю. Але, може, дізнаюся я завтра, бо покликали мене до районної міліції; попрошу когось із моїх колег, котрий співпрацює з прокуратурою, може, схоче дізнатися, хто написав донос. А відтак теж завтра мусимо йти до лікарні та взяти маму з моргу. Так що поїдемо разом.

– Ой, Боже! Гірку долю мала моя жінка!.. – заговорив Ілаш якось відчужено, ніби сам до себе. – Значить, її вбили оті негідники! Ну, не піти мені тепер до них та показати їм, що в стані мій ніж?! Або ліпше візьму твій пістолет і...

Постояв ще трохи замріяний, а відтак нахилився за валізою, але не дав Чезар:

– Лишіть, тату, понесу я.

Дома Ілаш застав своїх трьох дочок. Аспазія й Домка плакали, а Веронця стояла окам'яніла у своїй чорній одежі, яку вона носила останнім часом, мабуть, щоб доказати всім, що вона не передумала стати монахиною; поки що не може залишити саму бабусю Марію, стару й немічну, у якої живе, зате пізніше, коли...

¹ Мельдувати – доносити.

Аспазія кинулася Ілашеві в обійми й заплакала голосніше:

– Ой, тату!..

Ілаш погладив її мовчки й поцілував у чоло, потім підійшов до Домки та Веронці та поцілував і їх.

– Нема нам, діти, що робити, такою була Господня воля. Всі ми вмирущі...

– І баба теж дуже хвора, – сказала Веронця. – Лежить від учора. Була-сми у диспансері й прийшла пані доктор, дала їй якісь пілюлі й обіцяла знов прийти ввечері, так що я мушу йти, прийду завтра.

– Добре, що покликала-с докторку.

– Що робить Віктор, тату? – Аспазія знов підійшла до Ілаша плачучи. – Як сталося з Іриною? Правда, що втопилася? Таж вона уміла плавати, я знаю, бо ми купалися разом.

Ілаш розказав їм те, що довідався від Віктора, а вкінці сказав:

– Ану, спорожніть валізу. Чезаре, постав валізу на лавицю. Свіжу рибу, дівчата, смажте вже, щоб не зіпсувалася, бо я йду до свахи в Долину й вернуся через годину-дві. Чезаре, йди та запряжи коні до фіри.

– Хочете, щоб ішов і я з вами? – запитав Чезар.

– Ні. Я повернуся борзо. А ти, Веронцю, якщо почекаєш, поїдемо разом до баби фірою.

– Не можу, тату, бо баба лежить і, може, треба їй чогось... Я біжу таки вже.

– Ну й добре. Якщо так, я прийду до баби, коли повернуся з Долини, а якщо не цього вечора, то завтра вранці. Та ні, таки сьогодні, бо завтра в нас стільки клопоту. Веронцю, візьми для вас з бабою з того, що дав Віктор.

Ілаш вийшов квапно, але повернувся з хоромів:

– Веронцю, поки що не кажи бабі, що померла ваша мама, чуєш? Скажемо їй пізніше.

Віктор прибув у Златну наступного дня і застав дома лиш Аспазію, бо Ілаш і Чезар поїхали до Сучави, щоб привезти Івону з моргу.

– Вікторе! Вікторку! – ридуючи, кинулася Аспазія до свого брата.

Віктор пробував прициткати її і поцікавився про мамину смерть:

– Як то сталося, Зіко? Мама хворіла?

– Та де! Не хворіла. Ади, як сталося. Були дома лиш я та мама, коли прийшли оті два товариші. Добре мало бути, якщо був би при тому Чезар, але він був у міліції, а тато поїхав до тебе.

– Ти про які товариші говориш, Аспазійко?

– Таж прокурор і один з того районного управління, котре займається землею. Оті два, а найгірше отой смаглявий, котрий казав, що він прокурор, стали кричати на маму і погрожувати, що зв'яжуть її і тата і пошлють до кримінару², зате, що збрехали, що нібито продали те поле, котре не записали до колективу. Мама теж не втерпіла й відписувала їм, бо ти знаєш, що мама не вміла тримати язик за зубами. А оті написали якийсь папір і хотіли аби мама підписала те, але мама відмовила. Тоді отой чорнявий знов накинувся криком: «Не хочеш? Нічого! Посидиш у холодному місці – тоді схочеш!» – гримнули дверима й пішли геть. Мама оторопіла серед хати й не казала вже нічого. Постояла, скільки постояла, після чого не сіла на стілець, а таки впала і в'яло схилила голову на плече. Я напудилася і питаю: «Що з вами, мамо? Вам зле?.. Чуєте, ма'?» а вона мовчить. Тоді я побігла до посту, до Чезара. Він потелефонував до диспансеру і прийшов пан доктор, прийшов борзо, подивився на маму, обмацав руки, шию, а тоді сказав Чезарові хай іде він та викличе швидку допомогу, телефонуючи з міліції, бо ті, каже, почувши, хто дзвонить, швидше прибудуть. Так і сталося. Прибула машина, повезла маму до шпиталю і...

– Зрозумів, Зіко. Мені дуже шкода мами. Хай з Богом спочиває... Я йду до диспансеру – хочу запитати лікаря, чи мала мама підвищений кров'яний тиск. Ти що знаєш, Зіко? Кволилася мама на головні болі, мала підвищений тиск або іншу хворобу?

– Не мала нічогісінько! Мама була здорова. А померла через отих двох, котрі страх напудили її, коли погрожували кримінаром.

– Їх неодмінно треба притягнути до відповідальності! А ти, Аспазійко, перестань плакати. Я вернуся борзо.

– Добре, не буду плакати, – обіцяла Аспазія, продовжуючи все ж таки плакати. – Але розкажи, як сталося з Іриною. Як втопилася вона? Боже, борони! Таж вона уміла плавати! Ще й дуже добре, як і я.

– Розкажу тобі, Зіко, коли повернуся.

Коли дійшов Віктор до диспансеру, доктор Замфір саме збирався покидати кабінет.

(Продовження на 38 с.)

¹ Кримінар – в'язниця.

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 37 с.)

– Добрий день! – увійшовши, привітався Віктор. – Можна?

– Будь ласка.

– Я лікар Дорін.

– Доброго здоров'я! Приємно познайомитись, пане доктор, але шкода, що в таких обставинах... – Замфір придивився пильніше. – Ви син Ілаша Доріна, правда?

– Так. Я не затримую вас?

– Ні. Сідайте, будь ласка.

– На жаль, моєї мами не стало...

– Знаю. Вранці був ваш батько в диспансері й цікавився, які документи потрібні йому, щоб виписати вашу маму з моргу. Я сказав, що, крім паспорта, нічого. Шкода, що так сталося. Я вам щиро співчуваю.

– Дякую.

– Значить, що потерпіла мозковий крововилив, якщо...

– Так. І був спричинений дуже сильним шоком, бо мамі погрожували ув'язненням!

– Говорив мені про це ваш батько. Щось у зв'язку із землею...

– Правда. Історія довга й закручена. Зараз немає вже рації про це... Я довгий час не приходив додому й тому мені не всі проблеми відомі. А скажіть, будь ласка, пане доктор, моя мама, мабуть, була вашою пацієнткою? Хворіла на гіпертонію?

– Ні, ваша мати не була ніколи в диспансері. Я ніколи її не консультував, але можливо, що на такому ґрунті сталося нещастя.

– Я теж думаю, що через гіпертонію...

– Ви, як я зрозумів, працюєте лікарем у Дельті Дунаю. Уявляю, що там умови нелегкі.

– Ні, чому? – заперечив Віктор. – Дехто вважає, що в Дельті людина постійно на цілющому курорті. То правда, що в Дельту прибуває чимало туристів ще з весни та до пізньої осені. Здебільшого вудкарі й люди, котрі люблять море й Дунай.

– І все ж, мабуть, через якийсь час тим, котрі живуть і працюють в такому ізольованому місці, стає скучним той курорт... – сказав лікар Замфір і здавалося, що перейшов на інше: – Моя дочка закінчила в минулому році яський медінститут, а тепер відбуває трирічний стаж в Костині, де рані-

ше працював я й куди планую повернутися, бо там моя домівка, моє господарство, сім'я. Дочці дуже подобається хірургія й мріє працювати в лікарні, приміром, у Сучаві чи в Радівцях. Тоді я повернуся в рідну Костину. А ви, якщо схочете повернутися додому, зможете прийти на моє місце. Щоправда, справа переведення, як вам, певне, відомо, зовсім не проста, але зможу і я вам допомогти... Але ще матимемо час про це говорити.

Віктор подякував лікареві Замфіру і поспішив повернутися додому, де, крім Аспазії, ще не було нікого.

– Вони ще не приїхали? – поцікавився він.

– Ні. А наш доктор, що казав?

– Казав, що наша мама не була жодного разу в диспансері, в такому разі він не знає, чи хворіла вона на щось, чи ні. А скажи, Зіко, кволилася мама, що її болить голова?

– Ти вже питав. Маму ніколи не боліла голова. Навіть насміхалася з мене, коли іноді боліла мене голова. Лиш поперек казала, що болить і то рідко.

– Та вже нічого не зробиш, – сумно розчарований, сказав Віктор. – Тепер вже не можемо знати, чи хворіла мама на щось чи ні. Але зрозуміло одне: сильний емоційний шок спричинив їй розрив головної артерії.

– Тобто тому, що мама дуже напудилася, не так, Вікторе?

– Ну, так! Загрожували ув'язненням і...

– Якби ти видів, як кричав на неї отой, котрий казав, що він прокурор! Йой, Госпідку!

З дороги почувся скрип воза.

– Приїхали! Біжу утворити їм браму. Вікторку, ади там у хаті великій на лавиці дві нові вовняні верені. Вибери, котра подобається, й застели стіл, щоб поклали домовину...

Віктор поспішив застелити веренею стіл, а відтак вибіг і він до воріт.

(Далі буде)

Микола КОРНИЩАН

ПАРАДОКС

(уривок з роману)

(Продовження з № 334)

5.

Я сню її та учуваю стужу, проникаючу в мої кості. Випромінюючу від неї, мов вали яскраво-білого повітря, майже видного. Особливо, коли вона запитує:

– Хіба не вбачаєш, що сюди ніччю не приходить ніхто? На цей вокзал без ніякої назви. Бо тут морок подобає на той, з тернів смерті, – погідним тоном обрисовує цілком допустимий світ. Описує нібито все те, що сприймаю, повинно б мати істинний сенс. Варто би бути точно таким, яким виводить вона, звільняючи мене від будь-якої вини перед здебільш безсумнівним з’явищем: брати участь, навіть і без своєї волі у тому, що діється доволі нагально.

Нагадує поодинокі дерева, які бачу одразу ж, двигтячи точно там, де зазвичай повинна би бути залізниця. Під осліплюючим осяянням місяця, чим виразніше окреслюючи свої конкретні контури. Витягаючи якесь скуласте гілля; листя без жодного кольору, мов і ті, постійно рухомі їхні силуети; просто нечіткі тіні, що вгасають вночі. Лишають місце для інших гіпотез. Таких же невиразних і таких же спонтанних. Незалежно від того, що бачу і стараюся описати їй, вдаючись до тієї перорації, від якої відчуваю, що не можу визволитися, поки не закінчу свою промову точно так, як хочу. Викладаю їй аж так відкрито, нібито вона навіть і не була б тут, а припадала уже б зовсім іншому світу. І все це стає ще більш очевидним, коли, вагаючись, наважуюсь торкнутись її. Але не відчуваю нічого. Майже нічого. Бо моя рука проходить за межі чітких абрисів її силуету. За блискучу білість її шкіри і за все те, що мені дано бачити, запитуючись зрештою, скільки з того, що бачу, уявляю і яка частка існує насправді поза будь-якою моєю ілюзією. Навіть і зараз, коли, осягаючи, що тільки сню, приспішаю усе ж визначити цю гнітючу істину. Намагаючись вдатися до, здавалося б, карколомних компромісів, відповідаю без жодного сум’яття:

– Але тут все інакше, лише тому, що ти поруч. На цім вокзалі, з якого ми завжди від’їжджаємо тільки до нашої власної самотності.

– У ці миті з-поза рубежів будь-якого скоромину-щого часу, – долучає, забуваючи про будь-яку обачність і, особливо, про ту залізну логіку, яку виявляє здебільше під час наших шахових партій. Говорить без пересуд і навіть нагадує те, що знаю лише я; уявляю, ніби відновлюю усе за якимось заздалегідь виготовленим взірцем. Буцімто, описуючи їй все, репрезентую достовірні епізоди та факти з якогось допустимого буття. Що відбуваються отеперечки. З нами, але в іншому вимірі. Паралельному з цим, звідсіля. Там, де ми, може, снімо про те, що діється акурат зараз. З обома. Все, що відповідає тотожному сценарію, либонь, написаному лише нею, оскільки я не знаю в яким часі знаходжусь щораз, коли бачу її біля себе.

– Лара, – виговорюю в просонні. – Лара, – очунюю, вимовляючи її ім’я, коли електронний годинник на тумбочці показує 3:17. Виходжу в онлайн режим з мобільного телефону і чекаю повторного матчу. Але не знаходжу її активною. Натомість натискаю на посилання, яке вона надіслала мені в приватному повідомленні. Відповідний лінк веде мене до одного з її хмарних сховищ, де в наступну ж секунду вдаюся до перегляду якогось-то відео матеріалу. Бачу будинок у надісланому кліпі; якусь будівлю, оповиту мохом, що покриває стіни та черепицю. Вбачаю берег. Ліс. Зрю усе те, що примислював до цього часу, кожного разу, коли розлучався з нею, та, аж цілу годину, скільки триває моя подорож поїздом, записував усе, тільки видумане, до найдрібніших подробиць. Акурат так, як все це з’являється і в відеокліпі, який вона записала: цей сквер, і ця будова. І кам’яний стіл, на якому маячить кілька шахових фігур. Відтак, після короткотривалого ефекту переходу між двома сценами, бачу і її, як віддаляється від камери, залишеної, щоби знімала, закріпленої таким чином, щоби охоплювала якомога ширший кут околиць, мов зі снів. Роздивляюся та вздріваю, що це вперше, коли маю змогу бачити її при ясному світлі дня. Так, як і вперше, навіть і це облудне переконання, що я буцім-то вже зустрічався з нею ще й іншим разом. Але ні, не в цей період, відколи проводжу з нею нескінченні шахові партії, або відколи щоночі зустрічаю її на тім самім вокзалі.

(Продовження на 40 с.)

ПАРАДОКС

(Продовження з 39 с.)

А іншим часом. Важко визначити якраз зараз. Важко встановити з точністю, хоча і тоді, здається, що виглядала точно так, як і в цьому фільмі, в якому бачу, як випромінює ту саму грацію, невиразну вроду і те, що додає сяйву навкіл неї ще більш яскравих барв. Змішуючись невпинно і виводячи ті відтінки, які фактично не можуть існувати на цій землі. У цьому доценту чужому привіллї, але повному тих послїдовностей, які здаються доволї відомими. Забутих, але бачених ще й іншим разом. Сприйнятих, мов епізоди якогось дежавю, повного дедалї ілюстративніших деталей, сповнених сенсу та чїтких конотацій. Як, приміром, око Гора, вирізьблене на корї дерева побїля об'єктиву. Збіжне з тим, що на кулонї, донинї збереженому мною у третїй скриньцї бїбліотечного столу. Залишеному там, хоча я не знав аніколи, та ще й досї не знаю достовїрного походження цього предмета. Прихованого поруч зі зшитками й нотатками: фрагменти прози та анотації деяких шахових партїй, скопїюванї зі спеціалїзованих видань, запозичених з рїзних бїбліотек.

Ще є отут, у цьому кліпї, який переглядаю вже вкотре, кілька цілком невідповідних об'єктів, які, здається, що не гармонїюють аніяк з цим ландшафтом. Форми нерегулярної геометрії. Наче футуристичні скульптури. Покинутї, особливо бїля пралїсу. Або, можливо, те, що я бачу, – це просто оптична ілюзія, викликана перетинами шарів світла, яке вїбрує кожен раз, коли вона заглядає в об'єктив та посміхається.

Одягнена в зеленуватий светр із комїром-стїйкою та в бїрюзовї брюки-банани. Легка вдяганка видїляє форми її ідеального тіла. Саме ту симетрію, якїй мїг би позаздрити абихто. Особливо, коли прямує до об'єктива, що фіксує всї ці начерки. Крокує з тїєю грацією, яка властива лише хижакам, готовим до останнього, найважливішого нападу. Нахилється та виключає запис. Однак, в останній момент, дозволяє угледїти чїтку форму тканини штанів, що видїляє явні риси інтимної зони; кожную складку, кожную деталь, аж надто вїрно відтворену пристроєм, налаштованим на високу роздїльнїсть.

Захоплюючою у цьому випадку здається не сама зйомка, а, особливо, місце її розташування – вїртуальний диск, що належить до університетського домену. І в цьому доменї, як помічаю завдяки адресї, зашифрованїй у посиланнї, вона також має свою

поштову скриньку. Це наводить на думку, що так чи інакше вона має відношення до цього вищого навчального закладу. Працює якраз тут. Та, ймовїрно, займає якусь важливу посаду, якщо їй дозволено користуватися якраз цим Інтернет-доменом. Можливо, вона навїть професор, бо я не бачу її в ролї бїбліотекарки чи секретарки якогось лїтнього метра. Та, може, працює саме в тїй галузї, яка якось-то пов'язана з моєю. Скорїш за все, якщо вона також захоплюється всїм тим, що пов'язано з художньою лїтературою, це означає, що наші взаємини – це не тїльки випадковїсть. Як і невмисними не є ані ці кілька слів, написаних нею досї, настїльки слухнї та аж такі вдалї, що я часто відчуваю, що вони є ідеальними відповідями на всї мої виклики. Точнїше, якби не знати авторів наших повїдомлень з шахового сервера, коли все було б прочитано повнїстю, без пауз мїж втручанням кожного з нас, можна б подумати, що всї висловлювання звїдсїль утворюють той текст, який могла б написати одна єдина особа. Можливо через те, що вона, будучи надзвичайно уважною до всього, що я їй пишу, всього-на-всього тїльки продовжує мої ідеї. Або, може, через те, що, як уже повїдомляла мене, до певного моменту, не тїльки здається, а навїть ще й виявляється, що ми й дійсно думаємо нарївно.

Але як би там не було, безумовно, що відчуваю, що є ще щось в усїх цих аналогїях, те щось, що зближає нас і часто змушує викінчувати все те, що ініціюємо; доповнювати один одного. До певного моменту. Тїльки до того пункту, який зволяє нам дотримуватися доконечної дистанції. Бо, хоча за вїдносно короткий час здається, що ми вже зайшли занадто далеко, поки що залишаємось лише двома невідомими; стороннї, які не багнуть, завдяки дратївному наполяганню, втручатись в приватне життя іншого. Ба навїть і не видаємо ту недоречну поведїнку, яка мала б за мету, пїсля певних цілком настирних дискусїй, вїддалити нас назавше. Якраз зараз, у цей ще первинний перїод, коли будь-яке втручання продумується так же ретельно, як і кожен хїд на шаховїй дощцї. Коли гра тїльки починається. Коли вїдшукуємо та пропонуємо поки що тїльки якїсь менш цїнні підказки, ці ознайомлення, що мають за цїль довести до якомога точнїшого прогресу; до чогось, що з часом повинно б стати бїльш правдивим. І таким доводом, як уже можна збагнути, є навїть і цей кліп, надїсланий нею. І це нове її повїдомлення: «Пам'ятаєш?».

«Бїльш-менш», – вїдписую їй жартома і пропоную вїдїграти нову партїю в шахи. Але вона вїдхїляє мою пропозицію, мотивуючи, що прокинулася ранїше,

бо їй треба закінчити щось доволі вагоме. Пише, що не має зайвого часу. Через те, ще повідомляє мені, нині її не можна буде знайти тут, в цім віртуальнім просторі. Напевне, навіть ані завтра, якщо не здійснить запропонованого плану, або, точніше, нав'язаного кимось іншим, її начальством.

Пишу їй, що не чекаю ніяких витлумачень. Бажаю їй успіху в тому, що готується робити, і допитую, чи не міг би якимось-то допомогти їй. У цьому випадку вона натомість виявляється надмір проникливою, бо негайно ж пише мені, що, не знаючи анічого про мою персону, не може просити в мене жодної допомоги, яка їй аж так потрібна якраз отепер. І коли каже, що не знає нічого, безумовно, має на увазі мою професію, пристрасть до чогось-то, невіданого нею, або мої потаємні здатності. «Шахи в цій ситуації, – закінчує повідомлення на бойовій ноті, – це просто гра. І ніщо інше». Потім відключається, залишаючи мене наодинці та, незважаючи на занадто коротку тривалість розмови, викликає в мене, однак, доволі гарний настрій, з яким починаю новий день.

Перед тим, як відправитись до університетської бібліотеки, зазначаю ще кілька ідей в есеї, якого пообіцяв вислати сьогодні до редакції, що вже оплатила мені житло в одному розкішнім готелі у самій серцевині гір, де наважуюсь провести кілька днів свого довгожданого опочинку. Пишу обачно. Точніше, поки що, не додаю нічого сутнього, а лише виправляю певні уривки. Ті, в яких на основі об'єктивних еталонів, ілюструю процеси осмислення вроди. Детально описую якраз ті атрибути, які сприяють естетичному мисленню, настільки зручному у встановленні інтерпретаційних перспектив, індукуючи очікувані результати. І тут, у цьому контексті, важливий акцент приділяється концепціям філософії імплікації, тобто феноменології художніх структур, що є результатом змішування суб'єктивної сентиментальності та об'єктивного аналізу гетерономного простору. Заміщаю певні аналогії та посилення на менш відомі джерела переконливими взірцями, процес, який дозволяє надати цьому есе своєрідного гармонійного бачення і тієї плавності, яка, скасовуючи схематичний аспект, надає цілому матеріалу необхідну складність. Бо не хочу, щоб ці аксіології зрозуміли лише декотрі читачі; лише ті, хто володіє необхідними поняттями з теорії літератури. Через те й прагну урізноманітнити зверхній вигляд цієї статті, водночас наблизивши її до бажаного, корисного для будь-якого підручника загальної естетики, матеріалу. Отому, апелюю до декількох символів зі сфери метафізичної феноменології. Відказуюся від теорії навалу, замінюючи ці замисли

аргументами, що сугестивно описують постаті творців. Перечитую ще раз увесь матеріал та виявляю, що дещо бракує. Деякі ознаки, призначені для того, щоб надати йому необхідну динаміку. Якраз ті докладні уточнення, які можу знайти лише в тих трактатах, що зберігаються в університетській бібліотеці, до якої вирушаю негайно ж. Отже, поспішаю, щоб поспіти на поїзд, який від'їжджає менш ніж за чверть години.

Нишпорю в гардеробі та знаходжу джинси і картату сорочку. Також не забуваю ані наплічник, того ж самого линялого синього кольору, і через кілька хвилин уже входжу в таксі, яке доставляє мене прямо до залізничного вокзалу. Уже у поїзді згадую, що не взяв зі собою чорну королеву. Бо, якщо зустріну її, ніччю, при поверненні, треба буде запитати, що саме означає цей символ, викарбуваний на підніжжі фігурки: око Гора. Надіюся однак, що пояснить мені все це, навіть і якщо не бачитиме відповідного предмету. І тільки коли викладе необхідну інформацію, лише тоді моя дискусія перейде поступово до переглянутого відеоматеріалу, того, який вона надіслала мені цієї ночі. Саме тому скажу їй, що ще й там, на корі дерева біля камери, я бачив цей символ. Як бачив ще й багато інших деталей, які зараз згадую знову і знову. Поступово перевіряю майже кожний кадр, записаний нею. Шукаю солідні підказки, які могли б допомогти зрозуміти, чому вона надіслала мені усе це. Бо ж за винятком її майже гіпнотичного сьйва, не зрію нічого важливого. Маю на увазі той факт, що це місце не приваблює саме тим «чимось», що можна б назвати «незвичним». Ба навпаки. Побачений простір доволі пустинний. Ані будинок на задньому плані не виділяється чимось своєрідним, якоюсь екстравагантною архітектурою чи чимось подібним. Але, втім, все, що я зараз бачу на дисплеї телефону Alien X, здається цілком знайомим. Складається враження, що усе це якраз і є саме відбитком того, що уявляю собі кожного разу, коли пишу, вигадую можливі світи чи описую обшири нізвідки. І в їх центрі отепер бачу якраз її. Отаку, яку не думав аніколи, що могла би бути навіть у цьому житті. Занадто присутня. Занадто реальна і така ідеальна при кожному жесті та при кожному кроці стрункої хижачки. Прямуючи стежкою, облямованою високою травою. Ідучи граційно, як і тепер, коли, входячи в бібліотеку університету, бачу, як вона наближається. Бачу, як усміхається, і мені вмить здається, що вона уже відає, знає, що я зумів розгадати її логограф.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 349)

11. Опришівська отара

Зимом опришки, покидали ліси та полонини й розходились по селах та містах, наймались служити через зиму, або вилежувались на печі у молодих вдовиць, чи у добрих та надійних цімборів¹.

Весною, в день Святої Явдохи, зустрічались біля Когутячого Гребеня, на гутинській полонині Мокра, і починали господарювати.

Відновлювали старі колиби, будували інші, копали землянки, та знаходили різні схованки для харчів та різних припасів.

На полонину Мокру, на Верхню, Середню та Нижню Прелуки, як і на Якобанську та Кречеську полонини, королівське військо не заходило. Всі боялися опришків, бо Григорій Пінтя став відомим не тільки в марамороськім краю, а й у сатумарськім, орадійськім, нисиудськім, силажськім, а також і по той бік Тиси.

Разом з його славою виникали нові легенди: нібито його куля не бере, шабля не рубає; що може відкрити будь-який замок, чи колодку; що в нього є дванадцять опришків, як у Христа дванадцять апостолів, інші говорили, що опришків є аж сорок, інші, що поверх дві сотні, а ще інші, що Григорій збирає велику армату², з якою має намір вигнати королівське військо з цілого Семигороду.

Тої весни, 1701 року, в день Святої Явдохи, не прийшли на зустріч три опришки: Василе Ботізан з Ботізи, Дору Ненештян з Ненешть та Іліе Іванчук з Іванчікова.

Почекавши до друго дня й побачивши, що не вони так і не з'явилися, Григорій Пінтя розіслав кількох

побратимів по селах, щоб дізнались, де поділись троє з його опришків.

Через два дні повернувшись, побратими розповіли що два їхніх цімбориків у сатумарській в'язниці, Василе Ботізан та Іліе Іванчук, а Дору Ненештян був важко поранений і помер у в'язниці на самі Одорщі. Зловили їх у корчмі старого Янкіля у Сеїні.

* * *

Тієї весни Григорій Пінтя задумав завести отару овець.

– Буде свій сир, бриндзя, свіже молоко, вовна і нам вистачить і людям допоможемо, бо, ади, як живуть.

– А де поставимо стаю³? – запитав Федір Рогняну, який страх любив вівці, багато років ватажив, і був упевнений, що Григорій це діло доручить йому.

– На Мокрій, недалеко лісу, там і криниця є з водою, і дрова під боком, чи як ти думаєш, Федоре?

– Ого, там колись мій дід ватажив у багача Чукурія, я малим був, але пам'ятаю. Там стоїть стая, в якій вже кілька років ніхто не літував, можна полагодити її.

Григорій купив аж цілу тисячу овець по той бік Тиси. Займався цим, як і всіма ділами по той бік Тиси Василь Зеленчук, якому допомагали опришки Олекси Довбуша. Між ватагами опришків зав'язались гарні стосунки. Вони часто зустрічались на марамороських полонинах і часто нападали разом

на панські двори.

Два дні перед тим, як Василь Зеленчук мав пригнати отару, Федір Рогняну рушив з двома вівчарями-опришками, щоб полагодити все що треба у стаї та в усьому стойлищу, бо у занедбаній стаї кілька

Вечір на полонині*

¹ Цімбор – приятель.

² Армата – військо.

³ Стая – хата, комора на полонині.

років лише бурі господарювали, вітри ночували, приходили в гості кабани дикі та ведмеді.

Федір ішов з душою, наповненою радістю, бо що може бути гарніше у світі, аніж підніматись на полонину весною. Вівчарів собі підібрав добрих – Данила Осояна та Драгоша Бербештяна.

Перед ними бігли два великі вівчарські пси – Гоцул та Кукул.

Коли вівчарі дійшли до стойлища, їх зустріла німа запущена тиша.

Кошари позаростали бур'янами, попід воринням завівся мох, на почорнілому даху стаї бракувало дощок, а по всьому стойлищу зеленіли молоді смерічки, які могли захистити овець від зливи та спеки.

– Тут таке, що годі! Не знаєш до чого братися, – почухав потилицю Драгош Бербештяну.

– Авжеж, не знаєш з чого починати, – погодився Данило Осоян.

– Почнемо з молитви, – мовив ватаг, стаючи на коліна.

Вівчарі стали на коліна й помолилися всі троє вголос, перехрестились.

– Дякую Тобі, Господи Всемогутній, що ти допоміг нам увійти в цю домівку в мирі та спокої, – почав іншу молитву ватаг. – Допоможи нам, Боже, і вийти з неї в мирі та спокої, як єс нам, Господи, допоміг зиму перезимувати, так нам допоможи, Господи, й літо прелітувати, до осені та зими діждати, нам і братам нашим і всьому світу православному.

– Ну, а тепер, як почали – решта піде, як по салу. Спочатку нам треба живий вогонь добути.

Давно він уже не робив цього, але пам'ятав все, що треба було робити і говорити, бо не будь-кому вдавалось. Скинув із себе кобат⁴, кинув його у кут, обійшов курінь, що стояв серед стаї, і загнав навідліг сокиру в стіну.

Данило Осоян витяг підкову, яку приніс зі собою і поклав на старе ватрище, а ватаг промовив:

– Ти вже піхана-перепіхана, бита-перебита, топтана-перетоптана, але ще не горена, тепер меш горіти, а піхати, бити й топтати тебе вже ніхто не посміє!

Жива ватра була найважливіша і найважча частина вівчарського ритуалу, але Федір Рогняну не хвилювався, був упевнений, що добуде живу ватру. Добув з череса добре висушену горіхову губку, потовк добре, щоб пом'якла, розділив її на двоє і повтикав у обидва кінці розколеного березового патики. Далі один кінець патики упер в одвірок стаї, а інший в дошку, яку тримав Данило Осояну. Опісля двічі обмотав той патики посередині ремінем, один кінець якого подав Драгошові, а другий тримав сам. І почали вони по черзі тягнути за ремінь, немов пилою пиляти.

Патик заскрипів і скоро почав тліти, а від нього затліла губка, і появився приємний веселий димок, а опісля, від затлілої губки бухнули вгору язички полум'я, яке не згасне протягом цілого року.

– У стаї, в якій вогонь розкладений на підкові, град ніколи не б'є, бо та підкова вже бита, піхана й топтана, – сказав ватаг вівчарям, хоча вони й самі добре це знали.

Далі Федір Бербештяну взяв із ватри головню й обійшов з нею стойлище, промовляючи Отченаш. Коли обійшов, зупинився і прошептав:

– Як мене нічо не перейшло, як мене нічо не спутало, як мене нічо не зупинило, коли єм тебе обходив з вогнем, так аби нічо не переходило, нічо не спутало, нічо не зупинило наші овечки-стрижки, ні нас вівчарів, ані наших вірних псів, через усе літо.

Прошептавши це кинув головню біля воріт, якими мали увійти вівці в стойлище, бо овечки, як перейдуть через грань, не будуть хворіти. Але грань цю треба було зберегти до післязавтра, коли мав прибути Василь Зеленчук з отарою.

(Далі буде)

Молитва вівчарів*

* Ілюстрації Георгія Якутовича до повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», 1965, дереворит, колекція Сергія Якутовича (Київ)

⁴ Кобат – сардак.

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

На 8 (21) вересня припадає одне з найбільших свят церковного року – Різдво Пресвятої Богородиці, повна назва якого – Різдво Пресвятої Владичиці нашої Богородиці та Приснодіви Марії, – встановлене Церквою у IV ст. Про його джерела немає жодних відомостей у новозаповітних текстах. Але про нього дізнаємося з апокрифів, один з яких – «Протоєвангеліє Якова» – подає оповіді, які стали основою для відзначення кількох свят: Зачаття Богородиці святою Анною, Різдва Пресвятої Богородиці, Введення до храму та празників на честь Якима й Анни. З нього ж довідуємося і про обставини Різдва Пресвятої Богородиці.

Як свідчить «Протоєвангеліє Якова», у дванадцятomu поколінні Ізраїлевому жив дуже багатий чоловік, на ім'я Яким, який приносив Богові подвійні дари, кажучи:

– Хай буде від багатства мого всьому народові, а мені – на відпущення гріхів і змилоствлення Господа.

Яким походив із роду царя Давида, а його дружина Анна була нащадком Аарона, брата Мойсеевого. Обоє усім серцем і душею ревно плекали глибокі релігійні переконання і щирю віру в Господа Бога, сумлінно дотримувалися Божого Закону, але їхнє найбільше бажання мати дітей залишалося нездійсненим аж до старості. Це було для них важким моральним і психологічним випробуванням, бо в ті часи бездітність сприймалася як кара Божа за гріхи.

Якось на велике свято Яким вирушив до Єрусалимського храму, щоби принести Богові дари. Але проти наміру праведника різко виступив первосвященник Рувим, привселюдно звинувативши його у гріхах:

– Не можна тобі, нечестивцеві, – звернувся він до Якима, – приносити дари, бо ти не дав Ізраїлеві потомства.

Слова первосвященника настільки тяжко вразили Якима, що він не повернувся додому, а, переживаючи за свій сором, оселився в безлюдному місці й у щирій молитві сорок днів і ночей просив Господа зглянутися на його прохання.

Анна, дізнавшись про пригоду в Єрусалимському храмі, впала у відчай. У безнадії й горі нещасна жінка вийшла в сад і сіла під лавровим деревом. Пташине

щebetання відірвало її від гірких роздумів. Піднявши голову догори, вона побачила на дереві гніздо горобця і зайшлася довгим плачем:

– Господи, навіть птиці небесні і тварини безмовні мають у Тебе потомство. А до кого подібна я?

І тоді з'явився перед нею ангел Божий і промовив:

– Анно, Господь прислухався до твоєї молитви, ти народиш дитя, про яке будуть говорити в усьому світі.

Зраділа Анна і сказала:

– Господь почув мене! Коли народиться дитя, віддам його в дар Господу моему, і буде воно служити Йому все своє життя.

За вказівкою Божих посланців Анна прийшла до Єрусалима, де зустрілася з Якимом, який також прибув сюди під опікою Божого ангела. Втішене подружжя в подячній молитві за радісну звістку принесло Богові щедри дари й у повному блаженстві повернулося додому.

Минуло дев'ять місяців, Анна, ставши матір'ю, запитала повитуху:

– Хто народився?

– Дівчинка! – почула у відповідь Анна і промовила:

– Звеличилась душа моя сьогодні.

Через кілька днів Анна поправилася після пологів, уперше нагодувала грудьми дитину й назвала її Марією.

Пречисту Діву, майбутню Матір Божу, щасливі батьки охороняли й оберігали від усяких прикросців, готуючи дитину до великого служіння Господу Богу, яке розпочалося у її трирічному віці Введенням до храму.

Усі православні народи віддавна на кожному богослужінні шанують Пресвяту Богородицю й урочисто відзначають свята на її

честь. Батьки Марії, Яким і Анна, також завжди згадуються на Службах Божих, а 9 (22) вересня Церква встановила святковий день на їхню честь.

Свято Різдва Пресвятої Богородиці православні християни сприймають як день радості й добра, а всі традиції, пов'язані з ним, засновувалися саме на цих засадах.

*Різдво Пресвятої Богородиці.
Українська ікона середини XVII ст.*

Аделя ГРИГОРУК

ПЕТРУСЬ І ЧАРІВНА СОПІЛКА

(Продовження з № 349)

У лісі було затишно, пташки у верхів'ях дерев виспівували свої веселі пісеньки, і Петрусь навіть забув, куди він іде.

Раптом хлопчик почув торохтіння коліс. Піднявши очі, недалеко від себе побачив старого сивого чоловіка, який тягнув візок, наповнений великим і малим камінням.

– Добрий день! – першим поштиво привітався Петрусь.

– Добрий день, Петрусю! – відповів чоловік.

Петрусь здивувався:

– А ви хіба знаєте, як мене звати?

– Знаю, знаю. Я всіх тут знаю, – відповів старий.

– Давайте я вам допоможу, – запропонував хлопчик. – Ви ж, мабуть, втомилися, бо візок таки повен каміння.

– Якщо хочеш підсобити, буду радий, бо мені справді щось уже важко візок тягнути. Підштовхуй його ззаду, то й незабаром доберемося.

Петрусь став штовхати візок, і він наче швидше й веселіше заторохтів по вузькій лісовій дорозі. Невдовзі вони дібралися до двох високих скель, схожих між собою, як сестри-близнючки.

– Отут я живу, – сказав старий. – Ти так гарно мені допоміг, що я запрошую тебе в гості та ще й почастую чимось смачненьким. Хочеш?

– Хочу, – відповів Петрусь.

Він побачив, як старий тричі торкнувся рукою скель, щось пошепки промовив, і вони розійшлися, утворивши вузький вхід. Чоловік пройшов першим, Петрусь – за ним, і вже незабаром вони обидва опинилися у великій круглій залі.

Петрусь вражено застиг на місці. Зала мерехтіла різнокольоровими вогнями, а старий чоловік, який привів його сюди, раптом теж засвітився ясным світлом.

– Невже ви справді тут живете? – майже пошепки запитав хлопчик.

– Авжеж тут. Я Володар Гір, і все це – мої володіння.

Але давай будемо обідати.

Володар Гір підійшов до печі, в якій горів вогонь, виклав на решітку велике, щойно привезене каміння й засунув у піч.

– Мої всі слуги, – при цьому говорив Володар, – тепер працюють у далеких горах, то мушу сам собі готувати їжу. Дивись, як каміння розпікається. Оце кругле – найсмачніше. Зараз скуштуєш і переконаєшся, що нічого смачнішого від нього на світі немає.

Петрусь аж затерп від страху: невже йому доведеться їсти розжарене каміння?

А старий аж танцював біля печі, дивлячись, як каміння червоніє все дужче і з нього навсібіч розсипаються яскраві іскри.

Він швиденько присунув до печі кам'яний стіл, поклав на нього велику кам'яну тацю і дві чималенькі кам'яні тарілки.

– Сідай, – і підштовхнув хлопчика до стола.

А потім, зауваживши, що сідати нема на що, поставив до стола два кам'яні ослони. Петрусь сів на один із них і з жахом чекав, що буде далі.

– Ну що ж! – весело вигукнув Володар Гір. – Їжа вже готова, – і він поклав на тацю два розпечених круглих камені. – Бери і їж!

І тут Петрусь згадав про бабусину кулешу. Він розщипнув тобівку⁵, вийняв із неї білий полотняний згорток і поклав на стіл.

– А це що? – здивувався гірський володар.

– Зараз побачите, – відповів хлопчик і розгорнув серветку.

Шмат кулеші жовто засяяв при світлі вогню, аж Володар Гір завмер на місці.

– Це золото? – спитав він.

– Так.

– І ти його їси?

– Щоранку снідаю або обідаю чи навіть і вечеряю, – відповів Петрусь.

– А мені можна спробувати?

(Продовження на 46 с.)

⁵ Буката, (діал.) – кусень, шматок.

Дитячі сторінки

ПЕТРУСЬ І ЧАРІВНА СОПІЛКА

(Продовження з 45 с.)

– Частуйте, будь ласка, – припросив Петрусь і, відламавши від букати¹ кулеші чималенький шматок, подав його гірському Володареві.

Той обережно відкусив від шматка раз, потім другий і заплющив очі від задоволення.

– М-м-м, – промуркотів він, – яке це добре! І яке м'якеньке... Не те, що моє каміння. Хоча воно також дуже смачне, – квапливо додав і попросив:

– А можна мені ще трошки?

– Беріть, – сказав Петрусь. – На здоров'я!

Чим би ще здивувати гірського володаря, подумав Петрусь і враз додумався: сопілкою!

Він вийняв із кишені сопілку й підніс її до вуст. Володар ще доїдав кулешу, як раптом із сопілки почулося «гей! гей! гей!»

При цих звуках, нашвидку ковтнувши, Володар схопився на ноги і почав танцювати.

«Ду-ду-ду», – загравав Петрусь.

І Володар ні з того ні з сього раптом голосно розреготався. Він сміявся так весело, аж бив себе руками по боках.

«Ой-ой-ой», – видала Петрусєва сопілка, і хлопчик побачив, як після гучного сміху гірський Володар раптом жалісливо скривився і заплакав. Сльози котилися йому з очей так рясно, що він не встигав їх витирати й уже за кілька секунд усе його обличчя й борода були геть мокрими.

– Ця сопілка напевно чарівна, – аж тепер здогадався Петрусь. – Але що вона ще може начарувати? – І він знову загравав.

«Лю-лю-лю», «лю-лю-лю» почулося з інструменту, і Володар Гір, ледве встигнувши присісти на кам'яний ослін, тут же заплющив очі й заснув.

– Отакої!... – прошепотів Петрусь, – якраз нагода забиратися звідси.

Він чимшвидше кинувся із зали в довжелезний коридор, у кінці якого ледь мріло денне світло. Вискочивши з-поміж скель, Петрусь, не озираючись, біг так прудко, як вітер, і вже за якийсь час був далеко від двох скель-близнючок.

Треба було вибиратися з лісу, але як? Дороги Петрусь не знав, тому пішов навмання. Ліс опускався у видолинок і був уже дещо рідшим і світлішим. Ноги у хлопчика гуділи від втоми, а ще йому дуже хотілося їсти. Коли він опинився серед невисоких кущів і хирлявих деревець, то зрозумів, що, можливо, йому пощастить натрапити на якісь ягоди. Воно й справді неподалік плівся зелений ожинник, і Петрусь подумав, що знайде там хоч кілька ягід, хай би навіть і недоспілих. Щоб дотягнутися до ожини, він став на якийсь невисокий замшілий горбик. Яким же був його переляк, коли горбик раптом почав підніматися і мовив до нього хриплим голосом:

– Добрий день, Петрусю! Чого ти тут вештаєшся і не даєш мені спати після обіду?

Петрусь уже й не запитував, звідки знають його ім'я, та все ж мусив відповісти, що він не вештається, а йде до газди Копильчука, а поліз до ожини, бо дуже хоче їсти.

– Їсти? Ти хочеш їсти? Та цьому легко зарадити, адже не було ще ніколи такого, щоб я, Болотяний Дід, когось відпускав голодним!

Він випростався на весь зріст і загукав гучним голосом:

– Ану, чапле, ану бузьку², принесіть нам сюди найбільших жаб і найтовстіших вужів!..

² Бузьок, (діал.) – бусол, лелека.

Дитячі сторінки

– Але я не хочу ні жаб, ні вужів...
– А чого ти хочеш? Може, рожевих черв'ячків, зелених ящірок або жуків?

– Ні-ні, мені б шматок хліба з маслом або кулешки з молоком...

– Що? – загудів Болотяний Дід, – тобі не смакує моє частування? Не до вподоби мій обід? Та ти зараз сам станеш обідом для черв'яків!

І він, грізно насупившись, посунув до Петруся.

На щастя, хлопчик устиг вихопити свою сопілку і заграти на ній «лю-лю-лю».

Болотяний Дід почав широко позіхати, терти волохатими зеленими руками очі й раптом упав, де стояв, щось пробурмотівши собі під ніс.

Коли Петрусь тікав із цього страшного місця, Болотяний Дід так хропів, аж гілля на деревцях здригалось.

– Боже мій, де цей берег? – розпачливо запитував у самого себе хлопчик. – Казала мені бабуся не йти лісом, а я її не послухав, ось і маю тепер халепу.

Нарешті почувся шум Черемошу, а ще за якусь часину показався берег річки. Стомлений, хлопчик сів на камінь відпочити. Було сонячно й тепло. Петрусь дивився, як хвильки здоганяють одна одну, піняться, розбризкуючи довкола срібні краплі, мов коштовні намистини.

– Тут уже нічого поганого не трапиться! – вголос сказав Петрусь.

І не встиг він це вимовити, як мимо нього вихором промчала висока тоненька дівчина з довгим волоссям, що розвівалося в повітрі.

– Рятуй мене! – встигла крикнути вона і зникла за поворотом ріки.

Мить – і на березі з'явився височенний здоровий чоловік, весь зелений, порослий шерстю, з великими ногами й чіпкими руками.

– Чугайстер! – майнула думка в Петрусевій голові.

Про Чугайстра йому багато розповідала бабуся, і він знав, що той загалом не злий, але лісових нявок³ інколи роздирає на смерть.

Петрусь вихопив свою сопілку і заграв «гей-гей-гей», потім «ду-ду-ду», «ой-ой-ой», «лю-лю-лю»... Чугайстер то пускався в танок, то сміявся безуравно,

то раптом упадав у сон, то плакав гіркими сльозами...

Граючи, Петрусь наближався до мосту, через який йому треба було перейти, щоб нарешті дістатися до обійстя Копильчука.

Лісова дівчина втекла, Чугайстер був далеко, і Петрусь, таки встигнувши на третю годину до Копильчука, ввійшов до нього в хату.

Газда лежав на канапі. Побачивши Петруся, обізався до нього:

– Це ти, хлопче? Чого прийшов? А, на обід?.. Але бачиш, я так пізно і добре поснідав, що обідати й не хочеться. Ти почекай ще кілька годин, а тоді й повечеряємо разом.

Голодному Петрусеві зробилося дуже прикро, але він, ледве стримуючи сльози, сказав «дякую», повернувся і вийшов на подвір'я.

Він уже не простував до мосту, а пішов убрид, бо ж так ближче, хоч і замочив у воді штанці та сорочечку. На своєму березі присів на хвильку на плаский теплий камінь і задумався.

Сонечко пестило його чуб, зазірало у вічі, й Петрусь усміхнувся: адже, як ви знаєте, він мав веселу вдачу.

Повіки йому зімкнулися, перед очима пливло рожеве марево, і з того марева раптом пролунав ніжний, як музика, голос:

– Петрусику, віддай мені свою чарівну сопілку. Вона мене від смерті рятуватиме...

Хлопчик вийняв сопілку із тобівки і простягнув перед собою.

– Дякую, – шелеснуло у відповідь, і тепла рука погладила його по голівці. – Ти добрий хлопчик. Будь щасливий!

Петрусь ще якийсь час сидів із заплющеними очима, бо йому було добре і легко на душі.

За якусь часину, кліпнувши повіками, побачив перед собою бабуся Настю, яка усміхалася до нього приятним поглядом.

– Ходімо до столу, дитино! Ти як, зголоднів дуже? Така пізня година, а ти ще й не обідав.

І вони вдвох пішли в хату, де на столі парувала духмяна кулеша, а з кухлика пахло свіже молочко від бабусиної кози Маґріці.

³ Нявка, (діал.) – лісова мавка.

Я утверждаюсь

Я єсть народ, якого Правди сила!
Ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! –
а сила знову розцвіла.
Щоб жить – ні в кого права не питаюсь.
Щоб жить – я всі кайдани розірву.
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Московіє! Мене ти пожирала,
як вішала моїх дочок, синів,
і як залізо, хліб та вугіль крала...
О, як твій дух осатанів!
Ти думала – тобою весь з'їдаюсь? –
та, подавившись, падаєш в траву...
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Я єсть народ, якого Правди сила,
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! –
а сила знову розцвіла.
Сини мої, незламні українці,
я буду вас за подвиг прославлять, –
їдять батькам на допомогу й жінці,
дітей з ярма спішіте визволять!
На слобожанських нивах, на подільських,
на Чорнім морі – я прошу, молю! –
вбивайте ворогів, злодюг кремлівських,
вбивайте без жалю!

Нехай ще в ранах я – я не стидаюсь,
гляджу їх, мов пшеницю ярову.
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Повстань! І з ран – нове життя заколоситься,
що з нього світ весь буде подивлять,
яка земля! яке зерно! росиця! –
Ну як не сіять? Як відсіч ворогу не дати!
І я сію, крильми розгортаюсь,
своїх орлів скликаю, кличу, зву...
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Ще буде: неба чистої блакиті,
добробут в нас підніметься, як ртуть,
заблискотять косарки в житі,
заводи загудуть...

І я життям багатим розсвітаюсь,
пущу над сонцем хмарку, як брову...
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу.

Я єсть народ, якого Правди сила
ніким звойована ще не була.
Яка біда мене, яка чума косила! –
а сила знову розцвіла.
Кремлівська гнидь, тремти! Я розвертаюсь!
Тобі ж кладу я дошку гробову!
Я стверджуюсь, я утверждаюсь,
бо я живу!

1943 р.

Павло Тичина

